

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

3 - 9 martie 1999
(Anul XXXII)

8

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

O povestire de BORGES:

Memoria lui Shakespeare

(pag. 20-21)

ANA BLANDIANA – schiță de portret

(pag. 12-13)

DOCUMENT

„Pumnul în formă de stea“

(pag. 14-15)

COMEDIA FRANCEZĂ la București

(pag. 16)

Versuri de Nicolai Gumilev

(pag. 23)

Revanșa lui Don Juan

(pag. 19)

Rubrici semnate de:

Ileana
MĂLĂNCIOIU

(pag. 10)

Dorin
TUDORAN

(pag. 11)

Dreptul la opinie, dreptul la replică

DREPTUL la opinie este garantat nu numai de legea nescrisă a presei, dar și de libertatea cuvântului pe care se sprijină, între altele, orice regim democratic. În dreptul la opinie se cuprinde și dreptul la replică. Cititorii revistei noastre știu că publicăm, mai în fiecare număr, la rubrica *Primim* (dar nu numai), scrisori, articole, în general luări de poziție critice față de texte apărute în *România literară*. Indiferent cine, dintre redactorii și colaboratorii noștri permanenți, ar face obiectul contestației. Nu dăm la o parte decât replicile triviale, fiindcă vrem să ne respectăm cititorii și pe noi înșine. Prin forța lucrurilor, nu putem însă publica tot ce ne sosește la redacție. Când, nu peste mult timp, vom reveni la cele 32 de pagini ale *României literare* de la începuturile ei, spațiul pentru astfel de intervenții va crește și atunci îi vom putea mulțumi pe toți cei care ne scriu.

Totodată, aș vrea să precizez că unul din principalele pariuri pe care le-am făcut, când am putut să scoatem o revistă independentă, nesupusă cenzurii, a fost acela de a admite că diversitatea, dezacordul și, în definitiv, pluralitatea părerilor și judecăților reprezintă condiția *sine qua non* a calității intelectuale a unei publicații culturale. Aceasta ne obligă să nu ne amestecăm în textele colaboratorilor noștri. Fiecare răspunde de ce scrie. Ar fi greu să le împărțim toate ideile. Aprecierile lor pot să nu fie și ale redacției. Dar, în principiu, ne abținem să-i cenzurăm, intervenind doar în cazul unor erori flagrante de informație din care cresc erori flagrante de apreciere.

Acestea fiind zise, să vin la cauza care m-a determinat să scriu editorialul de astăzi. Am primit recent trei scrisori, toate legate de rubrica d-lui Mircea Mihaies. În imposibilitate de a le publica pe toate, neavând nici cum să alegem, cu inima împăcată, una ori alta, am preferat să le redau succint conținutul în această pagină. Nu fără un la fel de succint comentariu. Hazardul (sau necesitatea?) a făcut ca scrisorile să ilustreze admirabil caracterul variat și contradictoriu al tuturor opiniilor oneste: fiecare dintre cei trei corespondenți are părerea lui, deosebită ori în opoziție cu a celorlalți (pe care, firește, n-o cunoaște).

Doamna profesoară Aurelia Mioara Baltac îl critică sever pe dl Mihaies, îndeosebi (mai bine zis, exclusiv) pentru atitudinile repetate "vehement anti Emil Constantinescu". "Dezamăgita și fără speranțe de viitor", ca afitia dintre noi, d-na Baltac crede că nu se justifică "asaltul nerușinat la persoana "președintelui de care s-ar face vinovat dl Mihaies și nici reducerea "tuturor nenorocirilor noastre" la prestația prezidențială. Sînt de acord cu ultima observație. Doar că dl Mihaies n-a spus niciodată altceva. Cum eu cred în carisma stilului d-sale, nu văd de ce l-ar face de rușine o frază oricît de vehement anti ar fi ea. D-na profesoară Dorina Neculau se declară, la rîndul d-sale, sfînjinită de "înverșunarea cu care dl Mihaies a purces la demolarea președintelui Constantinescu", deși este și d-sa dezamăgita de "prestația penibilă, impardonabilă a aleșilor din noiembrie 1996". Cu alte cuvinte, nici d-na Neculau nu e de părere că trebuie pusă această prestație exclusiv în circa președintelui. Pînă aici scrisorile se aseamănă. Mai departe, d-na Neculau se răfuiește cu autoarea unei scrisori deschise, publicată de noi, a d-nei Speranța Rădulescu intitulată *Mulumiri d-lui Mircea Mihaies*. Ceea ce d-na Neculau n-a băgat de seamă este că d-na Rădulescu avea exact părerea d-sale, exprimîndu-se însă ironic. Nesimțind antifraza, corespondența noastră vede în autoarea scrisorii un dușman. Deși îi era un aliat și un precursor. În fine, dl I. Pomojnicu o admonestează și el drastic pe d-na Speranța Rădulescu, citind-o însă corect, și luînd deschis partea d-lui Mihaies. Și care credeți că e obiectul nemulțumirii d-lui Pomojnicu? "Autoarea scrisorii nu de soarta țării se preocupă, ci de cea a președintelui ei, scrie d-sa. Țara poate să piară, numai dl președinte să nu-și piardă funcția." Vă închi puiți cum ar fi sunat filipica antiprezidențială care urmează, dacă dl Pomojnicu ar mai fi citit și scrisorile d-nelor Baltac și Neculau.

Direct sau voalat, fiecare dintre cei trei corespondenți la care m-am referit ne amenință că vor renunța la abonamentul la *România literară* dacă dl Mihaies continuă (ori dimpotrivă renunță) să colaboreze. Situație delicată din care n-avem cum ieși decît reînnoindu-ne convingerea că orice opinie civilizată se cuvine respectată și că cenzura și interdicțiile nu slujesc democrației. N-am dori să pierdem nici un cititor. Și cu afit mai puțin cititori de bună credință, cultivați și onești, precum autorii scrisorilor luate în discuție. N-am dori să pierdem nici un colaborator. Și cu afit mai puțin unul de talia d-lui Mihaies. Mai presus de toate, n-am dori să abdicăm de la principiul nostru că dreptul la opinie (și implicit la replică) este sfînt și se cuvine protejat.

A APĂRUT O CULTURĂ A STRĂZII

A APĂRUT, în ultima vreme, o cultură a străzii, care nu mai poate fi calificată, peiorativ, ca "suburbană". Au apărut foarte multe formații în muzica "ușoară?" românească. Fenomenul a devenit evident-exploziv începând cu sezonul estival trecut, când nu numai tinerii au remarcat o schimbare radicală în peisajul sonor. Schimbare care merită semnalată, cel puțin în câteva caracteristici ale sale.

Noile melodii aduc un val de mare autenticitate a sentimentului, a atitudinii, a atmosferei. Ele se adresează direct, concret, nefalsificat publicului, pe teme care-l interesează cu adevărat. Epoca în care se cântă despre cai frumoși, stele, fluturi, despre chemarea mării și despre epuizanta solicitare a iubirii abandonate și reinnoite într-un refren repetitiv până la obsesie, această epocă pare să fi apus. Ceva s-a deblocat, o comunicare reală, o logică a defulării concurează strivitor producțiile de circumstanță, cu o lirică siropoasă-greoaie.

Vehiculul acestei schimbări este textul. Cuvintele spun în sfârșit ceva - indică, punctează, acuză, dor. Se "discută", în melodie - și aceasta pentru că există, în primul rând, un discurs. Se discută despre drame sentimentale reale, despre oamenii de pe stradă, despre "șmenarii" din cartier, despre fauna orașului în

general, despre polițiști, despre senatori și deputați care nu vor să coboare în stradă - unde "soarele răsare doar dacă-l plătești", despre exodul turistic spre litoral, despre febra erotică a plajei, despre viața de discotecă, despre dansurile momentului etc. etc.

A! Deci e vorba despre (o simplă) modă, vor spune scepticii acri, în fine dumiriți. *Este*, li se poate răspunde. Ghinioanele noastre provin tocmai din faptul că nu știm să ne vedem prezentul și ne compromitem astfel trecutul și viitorul, prin locuirea lor promiscuă, ca de refugiu.

DESIGUR, unele cântece conțin versuri care frizează obscenitatea - ori chiar pactizează cu ea. Dacă simțul nostru estetic cade bolnav însă, nu același lucru se poate spune despre starea noastră de bine, oricât de ipocriți am reuși să fim: este absolut normal ca exaltarea unei libertăți interioare (atât de scrâșnit dobândite) să aibă și astfel de secvențe. Ar fi fost cu totul nefiresc ca ele să lipsească. Pe de altă parte (mai de departe), dacă Occidentul s-a "pretat" la o revoluție sexuală, ale cărei efecte noi le resimțim prin contagiune astăzi, dar *fără necesarul catharsis inițial*, nu ne-am putea aștepta și la o recuperare, la o asumare *proprie* a vremurilor pe care le trăim?!

Bineînțeles, influențele muzicale de peste Ocean se simt - cu unele notabile excepții - la mai fiecare creație de acest gen (asimilate fiind totuși până la o nouă incandescență). După cum spuneam însă, textul are "primul cuvânt" aici. Tinerii (despre care atâta s-a vorbit și în care atâta speranță s-a investit - dacă demagogic sau nu, rămâne de văzut, începând chiar cu această etapă) vin la concertele românești și cumpără casetele audio românești cu o preferință din ce în ce mai certă. "Cartierul de acasă" le spune, cu neclintită siguranță, infinit mai mult decât ce se va mai fi petrecut prin Bronx sau L.A. Sunt, în sfârșit, problemele lor cele puse în cauză. O descătușare mult așteptată - și nu numai de ei. Dar știm oare să o recunoaștem?

DEZLEGAREA interioară am așteptat-o, toți acești ani, din diverse direcții. O soluție era publicarea inexistentelor opere de sertar, ca o explozie editorială eliberatoare. Îmi amintesc însă și de o experiență indubitabilă, colectiv împărțită, dar singulară: îmi amintesc de reacția sălii de cinema la vizionarea filmului *Balanța* de Lucian Pintilie. În rest - o tăcere grea, sufletească. Puține ocazii de a o mai dezminți, pe ici, pe colo - ocazii în care să se întâlnească o stare de spirit cu o dimensiune cât de cât socială.

Și nu doar pentru că a venit vorba, "societatea civilă" o construiesc, la ora actuală, cu mult mai mult succes acești protagoniști (interpreți - pentru întâia oară în mod consecvent - ai propriului destin), cu mult mai multă aplicație decât orice exersare nestingherită, dar claustrofobă a jocului parlamentar și decât orice *inregimentare* partinică (cu atât mai mult "inregimentare", cu cât reacția în planul politicului tinde să devină sufocant de exclusivistă, epuizând rapid credibilitatea taberelor). Cu adevărat, în acest caz democrația se exercită, fără tentă electorală, de jos în sus, ca o reformare din temelii a unei mentalități a inchiștării.

Să sperăm că nu ne aflăm decât la început.

de Mihai Zamfir

EURO (I)

CARE a fost cel mai important eveniment al anului 1998? Procesul de *impeachment* al Președintelui Clinton? Criza financiară din Asia? Starea șovăitoare a sănătății lui Elțin și, odată cu el, a întregii Rusii? Războiul civil din Kosovo? În viltoria sondajelor rituale, ziaristii plasează, excitați, pe primul loc unul sau altul dintre aceste dezastre politice ale anului tocmai încheiat, argumentând care catastrofă a meritat mai multă atenție din partea multimei terorizate ori ațitate. Foarte puțini îndrăznesc să propună pentru *top* evenimentul cu adevărat epocal pe care 1998 l-a făcut cadou lumii: crearea cu succes a monedei unice europene, *euro*. Poate și pentru că, spre deosebire de toate celelalte, el a fost unul benefic...

În această aventură fără precedent, scepticii n-au lipsit, dimpotrivă! Cassandrele, acriții, care tot prevestesc de ani de zile prăbușirea capitalismului, s-au întrecut în a prooroci inițiativei europene cea mai tristă soartă. Anunțând iminente dezastre planetare în caz că moneda europeană totuși s-ar fi născut, naționalo-comuniștii (pentru că alianța dintre extrema dreaptă și extrema stângă devine, pe zi ce trece, și o realitate vest-europeană) au apelat la toate argumentele posibile - politice, economice, sentimentale - fără să mai fie atenți la eventuala lor incoerență.

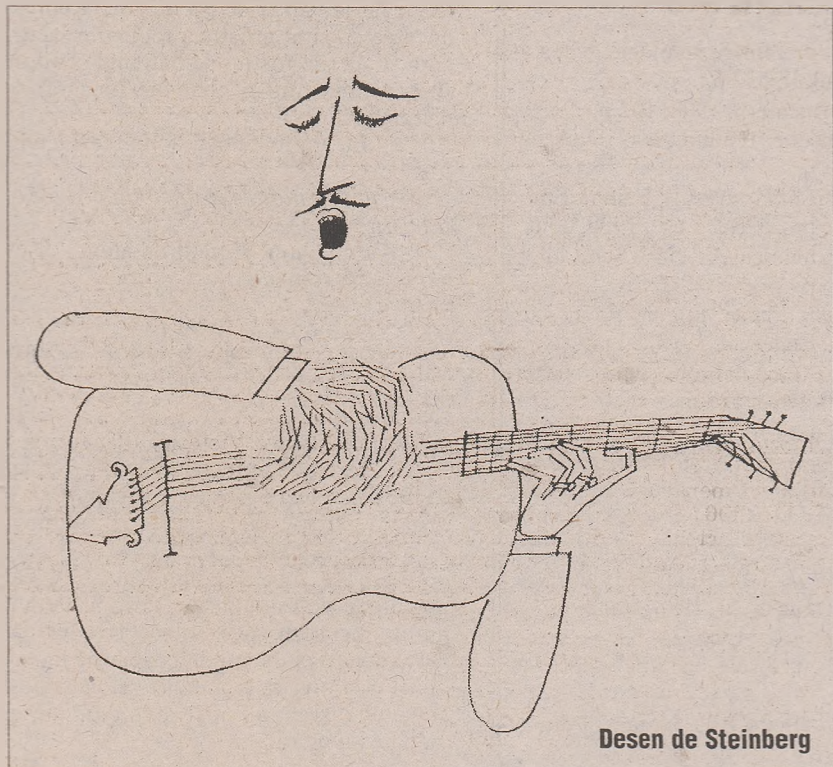
Bineînțeles, coarda garantat sensibilă, scărpinarea pe burtă a «ființei naționale», a ocupat locul întâi. De ce să renunțe Franța la simbolul ei, la *franc*? De ce să renunțe Olanda la cea mai veche monedă a Europei, la septacentenarul ei *fiorin*? De ce să se supună atotputernicei Germanii toate popoarele Europei, din moment ce - e lucru știut! - *euro* nu va fi decit o mască pentru *Deutschemark*. dovadă că sediul Băncii Europene se va afla la Frankfurt?

Și, la urma urmei, de ce să renunțe Germania la puternicul și respectatul ei *Deutschemark*, dizolvându-l într-un *euro* lipsit de perspective, se jeluiască tragic, la rîndul lor, verzi-roșii din Berlin și din fosta RDG? Din corul tuturor acestor gemete discordante, răzbatea doar un «nu» tot mai disperat, pe măsură ce ziua nașterii lui *euro* se apropia.

Euro a părut majorității oamenilor un vis irealizabil, o ficțiune. Când imposibilul s-a realizat totuși, numeroșilor lui dușmani nici nu le-a venit să creadă; ei încă se comportă ca anesteziati, ca după o lovitură în moalele capului.

Ce pierd, în fond, statele din plutonul înaintaș al monedei unice, acum în număr de unsprezece? În afara unui simbol național, un mare lucru. E drept că acest simbol, încărcat de greutate, mărturie vie a istoriei naționale, a ajuns valoare în sine. Fiorinul olandez, piesă de aur sunătoare, născut la începutul secolului al XIV-lea, evocă prin floarea de crin a Florenței și prin numele *fiorino* - bogăția mereu visată a Sudului. Francul francez se numește așa deoarece monedele de aur bătute în 1356 i-au permis regelui Jean le Bom, ostatec al englezilor, să se elibereze, să devină *franc*: iată-ne în mijlocul războiului de o sută de ani! Escudo-ul portughez își trage numele de la moneda de aur ce avea pe o parte chipul lui Carol Quintul, iar pe cealaltă scutul imperial, adică stema. Peseta spaniolă circula, sub forma ei de argint, încă din secolul al XVII-lea, în timp ce schilling-ul austriac reprezentase moneda de schimb între cetățile hanseatice ale Germaniei de Nord, în noaptea medievală. Monedele naționale ce dispar odată cu *euro* sînt nu doar simboluri naționale, ci cuprind și o istorie a continentului nostru, o probă tangibilă a eforturilor care au fost necesare pentru a se asigura supremația Europei.

Peste doi ani, toate acestea vor dispărea, iar concentratul de lupte, eforturi, victorii și înfringeri va trece în domeniul de interes exclusiv al numismaților. E destul de trist, s-o recunoaștem!...

Desen de Steinberg

Dorin-Liviu Bîțfoi

După douăzeci de ani

Un martor incomod

BĂTORII nu admit în mijlocul lor un nebăutor. Se simt stânjeniți de prezența cuiva care rămâne treaz și îi studiază.

Un astfel de martor incomod este Dorin Tudoran. În mod fatal el a devenit cu ani în urmă indezirabil pentru regimul comunist, un regim al mistificării.

Dar Dorin Tudoran incomodează pe aproape toată lumea. El nu se solidarizează euforic nici cu anticomunismul, pentru a sărbători prăbușirea comunismului, ci îi privește critic și pe ei. În orice împrejurare, refuză să se îmbete cu iluzii. Inclusiv pe sine se judecă exact, cu o obiectivitate inumană, ceea ce inspiră respect, dar și teamă și chiar un fel de aversiune, ca un indiciu că judecătorul nu va face nimănui vreă concesie. Până și politetea sa (rece), până și fair-play-ul (practicat cu ostentație) aduc a reproș (la adresa celor nepoliticoși și lipsiți de fair-play) și agasează.

Lui Dorin Tudoran i s-ar potrivi, poate, alt popor, cu alt stil de viață. Un popor imun la exaltare și gata să se lase analizat nemilos. Deși... nu se știe dacă un asemenea mod de a fi aduce fericirea. Este o problemă a cărei rezolvare trebuie lăsată în seama filosofilor.

Spiritul analitic tăios, incoruptibil, ca și talentul literar folosit cu sobrietate fac din Dorin Tudoran un publicist de mare clasă. Anchetele (justitiare) pe care le-a realizat împreună cu Eugen Seceleanu pentru *Flacăra* (în timpul directoratului lui Adrian Păunescu), interviurile (ședințe de luciditate) publicate acum peste douăzeci de ani în *Lucașărul* și mai ales textele polemice scrise - cu intermitență - de-a lungul întregii lui cariere (dintre care se evidențiază cele apărute în ultimii ani în *România literară*) îi asigură un capitol în istoria publicisticii românești.

Interviul ca anamneză

VOLUMUL recent apărut, *Onoarea de a înțelege*, cuprinde interviurile publicate de Dorin Tudoran în perioada 1974-1978 în revista *Lucașărul*, la rubrica *Biografia debuturilor*. Scopul declarat al tânărului poet și publicist (are 29 de ani când începe să susțină această rubrică) este să obțină de la scriitori, cei mai mulți, oameni în vârstă, informații revelatoare în legătură cu perioada în care și-au descoperit vocația pentru literatură. Sunt preferați ca interlocutori autori cu vederi "de stânga", în conformitate cu așteptările oficialității, dar se fac și numeroase excepții (iată lista completă a interviuaților: Eugeniu Ștefănescu-Est, Mihail Cruceanu, Iorgu Iordan, D.I. Suchianu, Scarlat Callimachi, Dumitru Murășu, Barbu Solaciu, Henriette Yvonne Stahl, Sașa Pană, George Lesnea, Virgil Gheorghiu, Ion Biberi, Romulus Dianu, Al. Dima, Tiberiu Iliescu, Radu Boureau, Mihai Beniuc, Constantin Nisipeanu,

Dragoș Vrânceanu, Virgil Carianopol, Edgar Papu, Bazil Gruia, Tașcu Gheorghiu, Ioana Postelnicu, Aurel Baranga, Ion Bănuță, Ștefan Pascu, Al.I. Ștefănescu, Alexandru Balaci, Laurențiu Fulga, Constantin Ciopraga, Al. Piru, Mihnea Gheorghiu, Francisc Păcurariu, Ov.S. Crohmălniceanu, Ștefan Aug. Doinaș, Nina Cassian, Alexandru Andrițoiu, Ion Vlad, D.R. Popescu, Mircea Zăciu, Marin Sorescu).

Demn de remarcat este faptul că, alcătuiindu-și în 1998 volumul, Dorin Tudoran nu a modificat sumarul, așa cum, de altfel, nu a renunțat la nimic din ceea ce evocă epoca. A păstrat până și apelativul "tovarășe" ("Stimate tovarășe Mihail Cruceanu..."), iar într-o scurtă prefață nu a ezitat să aducă mulțumiri unor adversari ai săi de idei ("Indiferent de felul în care s-au despărțit drumurile lor și pozițiile foarte diferite pe care se află de mai bine de două decenii, autorul acestor rânduri mulțumește celor care i-au oferit șansa acelei rubrici - Nicolae Dragoș și M. Ungheanu.").

Recunoaștem aici cavalerismul lui Dorin Tudoran, eleganța desăvârșită a gestiunii sale publice (în care cu greu și numai cu multa imaginație descifrăm un secret sentimentalism).

Și mai recunoaștem ceva: lipsa de complexe a celui care de la un moment dat chiar s-a opus, în mod declarat, regimului comunist, astfel încât nu mai are nevoie să-și retușeze biografia.

La prima vedere, convorbirile se desfășoară la întâmplare și conțin multe digresiuni. Este un mod de a preveni inhibarea interlocutorului. În realitate, memoria acestuia devine obiectul unui asalt sistematic. Dorin Tudoran nu renunță nici o clipă la intenția de a obține, prin anamneză, informații prețioase, unele de negăsit în altă parte, despre diferite momente din istoria literaturii noastre.

Document de istorie literară

AȘA se face că volumul de interviuri poate fi citit ca un document de istorie literară.

Dorin Tudoran îl determină, de pildă, pe Mihail Cruceanu, nonagenar în momentul realizării interviului, să-l evocă pe Titu Maiorescu vorbind în parlament, la începutul secolului. Și, odată cu figura primului nostru critic de direcție, să însuflească o întreagă epocă precomunismului, cu o simpatie (involuntar) subversivă:

"- Aveam șaisprezece ani când am început să urmăresc polemicele din Senat. L-am văzut pe Jack Lahovary, generalul zvelt și simpatic. Vorbea cu temperament, îi întrerupea vijelios pe adversarii liberali, dar, mă rog, era Jack Lahovary. Nu lipsea nici Gheorghe Cantacuzino-Nababul, venerabilul șef al Partidului Conservator, grav și plin de el însuși. Râdea cu burta și cu favoriții. Lângă el, generalul Gh. Manu, și el cu burta proeminentă, de curcan, dar cu un aer de tată de familie, înțelegător și bun, firesc în toate mișcărilor lui, care-mi era foarte simpatic.

- Cine era cel mai spectaculos vorbitor?

- Maiorescu, bineînțeles. Era magistral ca elocință și reacționar în conținut. Dar asta se observa mai greu. Era un actor desăvârșit."

Din interviul cu Ion Vlad aflăm, printre altele, că în deceniul șase se formau echipe mixte, scriitor-ideolog, pentru elaborarea unor texte literare, astfel încât să existe garanția că scriitorul nu se va abate de la "linia partidului". Cezar Petrescu a scris "scenariul literar" *Nevoții gornistului* în colaborare cu Mihai Novicov, Aurel Baranga a compus piesa de teatru *Anii negri* în tandem cu Nicolae Moraru ș.a.m.d.

Dorin Tudoran, *Onoarea de a înțelege*, interviuri, București, Ed. Albatros, 1998, 694 pag.

Din convorbirea cu Radu Boureau reținem un insolit portret al lui A. Toma, surprins în ipostaza de profesor de limba română. Un profesor megaloman și abuziv, care-i obliga pe elevi să recite propriile lui poezii (anoste) la serbările școlare. (Mai târziu avea să supună aceluiași chin o țară întreagă!). Iată portretul:

"- Era atâta tenacitate și orgoliu în gesturile sale, încât, deși la început mi s-a părut un om bun, amărât și căruia eu îi spuneam «omul care are o vioară la picior» (era schiop, iar pantoful lui ortopedic îl botezasem o cutie de «vioară»), încet, încet, căpătasem o repulsie față de el."

Asemenea informații, de o concretețe sugestivă, există cu sutele în masivul volum și prezintă interes pentru orice istoric literar.

Comedia (neagră) a bătrâneții

DAR *Onoarea de a înțelege* nu este doar o carte despre literatură, ci și literatură. Se observă imediat că ea aparține unui literat rafinat și nu unui simplu gazetar. Dorin Tudoran angajează dialoguri, dar se și joacă de-a dialogul. El simulează uneori (ironic) candoarea, parodiază stilul interlocutorului, face mărturisiri pentru a-l contamina pe partenerul de discuție de dorința de a se confesa. Rezultă secvențe ale unui teatru de bună calitate.

Din acest punct de vedere, o adevărată capodoperă poate fi considerată convorbirea cu Eugeniu Ștefănescu-Est, intervievat la vârsta de 96 de ani. Reproducerea cu simț artistic a replicilor lacunare și puerile rostite de bătrânul scriitor se constituie într-o comedie (neagră) a bătrâneții:

"- ...Eu am fost poet, domnule. O, am fost poet.

- Cum se numea prima dumneavoastră carte?

- Nu mai știu. E mult de-atunci. Dar am scris și romane..."

*
- ...Caragiale vă plăcea?

- Stai să mă gândesc la Caragiale asta. Hi! Hi! Da! Asta scria lucruri caraghioase.

*
- ...era și altă fetiță talentată. O chema Cella; Cella Delavrancea. Ea a ajuns pianista. A ajutat-o Delavrancea. Îl știi, nu?

- Da, am auzit de el."

Aproape nici una din cele 694 de pagini ale volumului lui Dorin Tudoran nu îl plictisește pe cititor. Trecerea a peste douăzeci de ani de la apariția interviurilor în revistă le-a marit valoarea documentară și nu a reușit să le diminueze valoarea literară.

Cărți primite la redacție

- ◆ Laurențiu Ulici, *Nobel contra Nobel*, propuneri, prezentări, antologie, ediția a II-a, Editura Du Style, București, 1998, vol. I, 542 p., vol. II, 552 p.
- ◆ Horia Pătrașcu, *Asfalt*, roman, Editura Albatros, București, 1998, 102 p.
- ◆ Lucian Vasiliu, *Lucianograme*, 80 de poeme inedite, Editura Axa, Botoșani, 1998, 98 p.
- ◆ Hanibal Stănculescu, *Revoluția din apartamentul 114*, povestiri, Editura Eminescu, Asociația Scriitorilor din București, Biblioteca de proză, București, 1998, 80 p.
- ◆ Bujor Nedelcovici, *Iarba zeilor*, nuvele, Editura Eminescu, Asociația Scriitorilor din București, Biblioteca de proză, București, 1998, 106 p.
- ◆ Mircea Constantinescu, *Te rog mai trăiește puțin*, roman, Editura Eminescu, Asociația Scriitorilor din București, Biblioteca de proză, București, 1998, 84 p.
- ◆ Alex Mihai Stoenescu, *Prizonier în Europa*, roman, Editura Eminescu, Asociația Scriitorilor din București, Biblioteca de proză, București, 1998, 128 p.
- ◆ Florin Faifer, *Efectul de prismă*, publicistică, Editura Cronica, Iași, 1998, 200 p.
- ◆ Radu Dumitru, *Bătături, bătături de fiecare zi, Portocala verde, Vizaviul*; Horia Gârbea, *Cine l-a ucis pe Marx*; Dan Mișu, *Requiem pentru o păpușă mecanică, Exerciții de dicție pentru câinii fără stăpân*; Iosif Naghiu, *Actorii sunt liberi, poporul mai așteaptă puțin*; Matei Vișniec, *Frumoasa călătorie a urșilor panda povestită de un saxofonist care avea o iubită la Frankfurt, Negustorul de timp*, Editura Eminescu, Asociația Scriitorilor din București, Biblioteca de teatru, București, 1998, 304 p.
- ◆ Dan Tărchilă, *Omul transversal*; Ioana Crăciun, *Antitalent la realitate*; D.R. Popescu, *Istoria vacilor nebune*, Editura Eminescu, Asociația Scriitorilor din București, Biblioteca de teatru, București, 1998, 242 p.
- ◆ Hellen Narcisa Hulubaș, *Ultimul vis*, poezii, volum apărut postum, Editura Bucovina viitoare, Suceava, 1998, 104 p.

Actualitatea culturală

Moment poetic

Cărticica sfioasă

Florența Albu a publicat un nou volum de poezie: "Lotrioare" (Editura "Universal Dalsi", 1998), ale cărei părți componente ("Sărbătoarea solstițiului", "Ritualuri", "Elegii") prezintă molcome stări poetice din vremuri mai vechi sau mai noi (1986, 1989, 1996). Autoarea pare a se de(s)crie "același" senzorial centrat pe melancolia educată a singurătății, pe refugiul în toposuri "rousseau"-iste: "Singurătate verde liniști verzi/ din ceruri la pământ/ infinitul șoaptei/ puzderiei viteze/ al vieții// morții care ne păzește/ în arc vrăjit de verde" (xxx). Poeta își modulează pe sonori afective un portret suav.

Muzicalitatea idealului său orfic e lentă, elegiacă; starea muzicală tinde spre o lărgire a efectelor sugestive; prioritatea estetică respinge tensiunea lirică, evită exprimările abrupte, anulează orice câmp de forță semantică; influența folclorului, trimerile biblice sugerează o punte spirituală, un liant între idealitate și realitate.

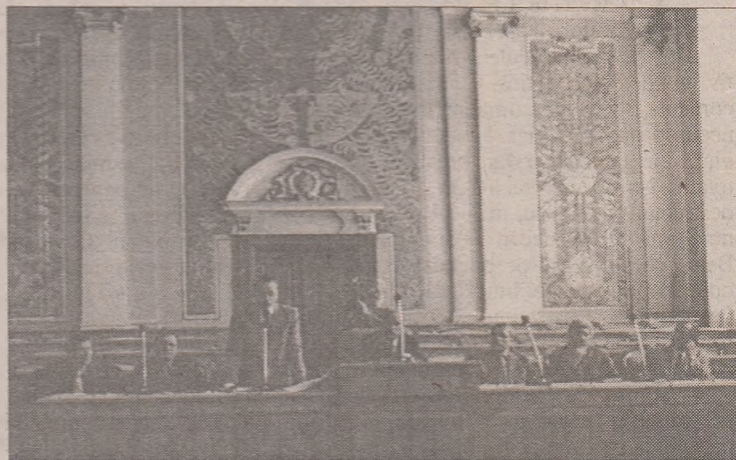
Astfel, "Lotrioare" ne prezintă izolarea, solitudinea, fuga de rău, de urât, de convulsiile metafizice ale ființei: "Nu mă duce-n ispită/ doamne al dragostei/ mă rugam într-o vară prea vară/ simțind pleasna, hohotul, goana" (xxx). Poemele din "Lotrioare" au rol anestezic. Firicelul sentimental o (con)duce pe Florența Albu în lumea satului, în natura purificatoare, într-un labirint senzitiv,

expresionist prin corpul sonor al cuvintelor alese: "Numai umbra lui rămâne/ valea-dealul/piatra mare/ dumicată-n piatra mică" (xxx).

De remarcat: 1.) firescul redării emoției lirice, lipsa de prețiozități, de trucuri, 3.) prelucrarea reveriei - de sorginte trakliană -, 4.) tehnica trezirii sentimentelor printr-o mnemotehnie a frumosului: "Tu să fii iarbă/ să te pătrundă iarba ploii/să te adulmece un cal/ și să te pască dinții lui de cal// și să miroși a cimbru și a sânziene/ ca mireasa/ când vine coasa/ și te coasă/ cu gura a de moarte/ din toate mai frumoasă" (xxx).

De criticat: 1.) inerția enunțului liric, 2.) absența revelației și a faptelor de comunicare unică, a structurii de adâncime, 3.) lipsa curajului de a pune în abis scriitura, oracolul vorbirii, *poemul*.

"Lotrioare" este o plachetă sfioasă (dulce mesaj al nostalgiilor auctoriale, "jurnal" liric pentru gustul temperamentelor mult prea "cuminți", clasice, ușor vetuste), în care *eul biologic, eul senzorial, eul social, eul utopic* se plictisesc de lumea vie, tiranică, normală, exaltată etc. Lipsindu-se de directetea maximă, de verticalitatea metaforică, versurile doamnei Florența Albu preferă viziunea folclorică: "Mă-nec în seara luminată/in dorul, trecerii-rămânerii/ când răul mă grăbește/ spune-le cuce că sunt gata" (xxx). (Rodica Draghinescu)

O MĂRTURIE

Cind am aflat de la prietenii mei din România vestea aceea atât de tragică și absurdă în același timp, nu-mi venea să cred. De fapt, nici acum nu cred că ar fi fost posibil să se stingă din viață Marian Papahagi care, anul trecut, abia împlinise cincizeci de ani.

Din păcate, numai de două ori m-am bucurat de o întâlnire personală cu dumnealui. În ambele cazuri, ne-am întâlnit la Cluj, la Universitatea Babeș-Bolyai, unde își desfășurase activitatea pedagogică de ani de zile. În toamna 1997, i-am cerut părerea de specialist, în legătură cu un nou dicționar de scriitori români pregătit la Praga. În luna octombrie a anului trecut l-am revăzut cu ocazia comemorării revistei *Echinox*, înființată acum treizeci de ani, iar în Aula Magna a Universității Clujene l-am și fotografiat, fără să știu că va fi, probabil, una dintre ultimele sale fotografii.

Cu toate că personal ne cunoșteam atât de puțin, pot spune că numele și opera lui Marian Papahagi îmi erau bine cunoscute. Întotdeauna îi admiram vasta cultură (literatură română și toate literaturile romanice), puterea de muncă, capacitatea de a ajunge la rezultate excelente în diverse domenii literare (istorie literară, critică, eseuri, traduceri, articole de dicționar,

publicistică, funcții de redactor și de redactor-șef al unor reviste și edituri...). De altfel și colegii mei, italieniști din Institutul de Studii Romane al Universității Caroline, vorbeau în termeni extrem de elogioși despre italianistul Marian Papahagi, cu care se întâlneau la colocvii internaționale de literatură italiană. Dintr-un amplu interviu publicat în septembrie 1998 în revista *22* am aflat cite lucruri bune și utile pentru relațiile italo-române a reușit să realizeze în scurta sa perioadă de funcționare pe postul de director la *Accademia di Romania* din Roma.

Cu profund regret deschid din nou cartea *Interpretări pe teme date* din 1995, pe care autorul ei mi-a dăruit-o acum un an și jumătate. În dedicație își caracterizează textele cuprinse în ea drept "mărunte eseuri", deși, după părerea mea, au aceleași calități și aceeași tinută ca și celelalte lucrări ale lui Marian Papahagi: efort de obiectivitate, înțelegere față de opera literară, claritatea expresiei.

Îmi pare nespuse de rău că n-o să mai am ocazia să discut despre literatura română cu distinsul profesor și să-l revăd pe omul minunat care era Marian Papahagi.

Libuse Valentová
Praga, ianuarie 1999

Salon cultural UNITER

Luni, 22 februarie 1999, orele 18.00, Uniunea Teatrală din România (UNITER) a organizat la sediul său din Strada G. Enescu nr. 2-4, *Salonul cultural: EDUCAȚIE SENTIMENTALĂ*.

Doamna Sorana Coroamă Stanca, coordonatoarea acestui program, a avut drept invitați pe: Alexandru Paleologu, Nicolae Balotă și Sorin Dumitrescu.

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință va invităm să ascultați:

● Miercuri, 3 martie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 9,50 - "Poezie românească". Modest Morariu. Versuri în interpretarea actorului Dragoș Păslaru. *Redactor: Ioana Diaconescu.*

● La ora 14,00, pe C.R.C., - "Evenimente internaționale". *Redactor: Cristina Sârbu.*

● La ora 18,03, pe C.R.C., - "Invitatul special". Jurnalism, științele comunicării. *Redactor: Nicolae Breb Popescu.*

● La 21,30, pe C.R.C., - "Portrete și evoacări literare". Constantin Fântâneru. Colaborează Virgil Ierunca, Pericle Martinescu și Marin Diaconu. *Redactor: Anca Mateescu.*

● Joi, 4 martie, pe C.R.C., la ora 9,50 - "Poezie românească". Aura Mușat. Versuri în interpretarea actriței Tatiana Iekel.

● La ora 18,03, pe C.R.C., - "Invitatul special". Literatură. Critică și istorie literară. *Redactor: Georgeta Draghici.*

● La 23,50, pe C.R.C., - "Poezie universală". Versuri de Boris Vian în traducerea Florinei Jianu și în lectura actorului Nicolae Pomoje. *Redactor: Dan Verona.*

● Vineri, 5 martie, pe C.R.C., la ora 9,50 - "Poezie românească". Lucian Blaga. Versuri în interpretarea actriței Mariana Buruiană.

● La 21,30, pe C.R.C., - "Dicționar de literatură universală". Un autor devenit personaj literar: Cyrano de Bergerac (380 de ani de la naștere); Gabriela Mistral - o existență dăruită poeziei. Comentariu de Dinu Adam. *Redactor: Titus Văjeu.*

● La 23,50, pe C.R.C., - "Poezie universală". Versuri de Rabindranath Tagore. Traduceri de George Popa și Luminița Diaconu. Lectura: actrița Ana Vlădescu.

● Sâmbata, 6 martie, pe C.R.C., la ora 9,50 - "Poezie românească". Cezar Ivănescu. Versuri în lectura autorului.

● La ora 23,50, pe C.R.C., - "Poezie universală". Versuri de Silvia Plath în traducerea lui Vasile Nicolescu și Doina Boeriu. Lectura: actrița Angela Ioan.

● Duminică, 7 martie, pe C.R.C., la ora 9,50 - "Poezie românească". Rodica Draghinescu. Versuri în interpretarea actriței Luana Stoica.

● La ora 12,00, pe C.R.C., - "Meridianele poeziei". Pagini din lirica românească. "Palatul fermecat". Versuri de Al. Macedonski. *Redactor: Liliana Moldovan.*

● La ora 17,15, pe C.R.C., - "Revista literară radio". Din sumar: Editorialul emisiunii; Poeme de Paula Romanescu; Debut radiofonic: Silvia Gora; Consonanțe culturale româno-finlandeze. Convorbire cu Teodor Pelic. *Redactor: Maria Urbanovici.*

● Luni, 8 martie, pe C.R.C., la ora 21,30 - "Diascopia literară" Aron Cotruș și "Rapsodia dacă". Poeme de exil. Colaborează Ion Pop și Al. Cistelean. *Redactor: Ileana Corbea.*

● Marți, 9 martie, pe C.R.C., la ora 9,50 - "Poezie românească". Antologie de lirică basarabeană 1936-1944. Versuri în interpretarea actorului Mihai Niculescu.

● La ora 21,00, pe C.R.C., - "Înregistrări din Fonoteca de Aur". Mari actori ai teatrului românesc: Gina Patrichi. *Redactor: Gabriela Nani Nicolescu.*

● La ora 21,30, pe C.R.C., - "Zări și etape". D. Caracostea, istoricul literar; "Bisericiuța din Răzoare", volumul de debut a lui Gala Galaction (85 de ani de la apariție). *Redactor: Cornelia Marian.*

● Pe Canalul România Actualități (C.R.A.), la ora 23,45 - "Scriitori la microfon". Horia Bădescu. *Redactor: Liviu Grăsoiu.*

În lumea cărții

Cea de-a treia ediție a *Salonului de carte și presă București*, inițiată și organizată de către firma specializată AMPLUS INTERNATIONAL Ltd., în spațiul *Muzeului Național de Istorie a României*, se desfășoară în perioada 3-7 martie 1999.

Manifestarea năzuiește să fie o semnificativă secvență a dialogului carte-cititori prin adunarea laolaltă a 75 de firme - edituri, difuzori de carte, agenții literare și de copyright - deopotrivă cu mass-media - ziare, reviste, periodice culturale și nu numai - precum și produse edituriale: tipografice, papetărie, birotică - alături de organizații culturale, fundații, artiști independenți, parteneri în actuala era a comunicării.

Deschiderea oficială va avea loc *miercuri, 3 martie, ora 11.00* cu o festivitate care va cuprinde intervențiile unor oameni direct implicați în actul cultural și momente de muzică.

CALENDAR

4.III.1915 - s-a născut *Emanoil Copăciuanu* (m. 1996)

4.III.1919 - s-a năcut *Mihai Stănescu*

4.III.1921 - s-a născut *Lucian Valea* (m. 1992)

4.III.1921 - s-a născut *Mihai Calmăcu*

4.III.1924 - s-a născut *Mihai Georgescu*

4.III.1927 - s-a născut *Virgil Bradățeanu*

4.III.1928 - s-a născut *Nina Stănculescu*

4.III.1952 - s-a născut *Gabriel Gafița*

4.III.1960 - a murit *Asztalos István* (n. 1909)

4.III.1977 - a murit *Ioan Șiadbei* (n. 1903)

4.III.1977 - au căzut victime seismului: *A.E. Baconsky* (n. 1925), *Savin Bravu* (n. 1925), *Toma Caragiu* (n. 1925), *Daniela Caurea* (n. 1951), *Mihai Gafița* (n. 1923), *Veronica Porumbacu* (n. 1921), *M. Petroveanu* (n. 1923), *Nicolae Ștefanescu* (n.

1921), *Alexandru Ivasiuc* (n. 1933)

4.III.1991 - a murit *Ion Lancranjan* (n. 1928)

5.III.1920 - s-a născut *Radu Stanca* (m. 1962)

5.III.1939 - s-a născut *Ion Budescu*

5.III.1955 - a murit *Hortensia Papadat-Bengescu* (n. 1876)

5.III.1992 - a murit *Gheoghe Dumbrăveanu* (n. 1924)

6.III.1920 - s-a născut *Ion Apostol Popescu* (m. 1984)

6.III.1924 - s-a născut *Ben. Corlaci* (m. 1980)

6.III.1934 - s-a născut *Dimitrie Rachici*

6.III.1946 - s-a născut *Vári Attila*

6.III.1957 - a murit *C. Rădulescu-Motru* (n. 1868)

7.III.1845 - a murit *C. Făca* (n.1800)

7.III.1905 - s-a născut *Frida Papadache* (m. 1989)

7.III.1905 - s-a născut *Virgil Gheorghiu* (m. 1977)

7.III.1920 - s-a născut *Hornyak István*

7.III.1929 - s-a născut *Székely János*

7.III.1973 - a murit *Ovidiu Hotinceanu* (n. 1942)

8.III.1895 - s-a născut *Agatha Grigorescu-Bacovia* (m. 1981)

8.III.1910 - s-a născut *Radu Tudoran* (m. 1992)

8.III.1917 - s-a născut *Dimitrie Stelaru* (m. 1971)

8.III.1925 - s-a născut *Alexandru Vergu*

8.III.1935 - s-a născut *Radu Ciobanu*

8.III.1937 - s-a născut *Marta Cuibuș*

8.III.1937 - s-a născut *Corneliu Șerban*

8.III.1952 - a murit *Horia Furtună* (n. 1886)

8.III.1961 - a murit *Gala Galaction* (n. 1879)

Reverența finală

DE LA
DOAMNA B.
LA DOAMNA T.

de
Ioana
Pârvulescu

SERIALUL critic despre personajul feminin de la B. la T. a ajuns la capăt. De-a lungul lui, protagonista, una singură în fond, ea, a apărut mereu în alte decoruri, s-a fardat proaspăt pentru fiecare rol, și-a modificat pieptănătura și accesoriile, a învățat replici noi și limbi străine, a avut nume de floare pe afiș, s-a îngrașat, a slăbit, a plecat de-acasă, s-a amoretzat, a făcut scene, a suferit, a râs, și-a făcut rochii și iluzii, a jucat și s-a jucat, a învățat să se cunoască și să se lase cunoscută. Ca iepurele din poezia lui Christian Morgenstern, eroina se știa singură „în livadă“ și a crezut că „nimeni n-o s-o vadă“. Dar de vis-à-vis, dintr-un fotoliu, cititoarea o studia cu mult zel, ca un vânător, prin luneta ei de prejudecăți. O cititoare la rîndul ei privită de un ochi critic „blajin și liniștit“.

Rămas-bun de la eroină

SĂ O ADUCEM din nou în scenă, cu toate măștile ei, pentru mica reverență de rămas-bun. La 1840, anul simbolic al lui Grigore Alexandrescu, anul speranțelor, ea se duce la curse de cai și la bal, citește Balzac și ezită între doi bărbați. Numele, doamna B., îi e la fel de misterios ca trecutul, cinismul e controlat, ironia tandră, talia de lujer, frumusețea recunoscută, ceea ce n-o face însă o învingătoare. La 50 și ceva de ani s-a transformat deja într-o băbuță înconjurată de pisici, prizând tabac și vizitată de un amoretz de demult. Alternativa este eroina romantică (Olga) și sinuciderea din dragoste, înainte de a îmbătrâni. Când ea e încă foarte tânără, (ca secolul junetii, ca literatura începutului), când trupul fraged i se încălzește, vizitat noaptea de zburători, tinjește toată ziua, somnoroasă, obosită, după ceva ce presimte, dar nu înțelege. O cheamă Florica sau Maria sau Catalina. În varianta de nimfetă poate fi Niceta sau Adela. Dacă-și ia cu ea zburătorul în lada de zestre nu va reuși să fie fericită. În „variante Lilith“ o

cheamă Mamuca, Kera Duduca, Emilia, Georgeta, la 30 de ani Aurica, la 50 Duduca, la bătrînețe Pena Corcodușa sau Domnișoara Hus. Dar nu e răzbutătoare ca „prima femeie a lui Adam“, e numai o vrăjitoare nefericită, altfel vrăjitoare și altfel nefericită decât urmașele Evei. Ca Evă se reîncarnează, ca să moară de 7 ori alături de alt bărbat și mereu același. Ca vrăjitoare, dacă știe să rîdă și să stîrneasă risul scapă cu bine, păcălindu-l chiar și pe dracul. Când vrea să fie de *bonton* și să pună mîna pe gineri *hailaif* o cheamă coana Chirița, iar pe ruda ei mai bătrînă cononița Drăgana. E ridicolă, snoabă, de neam prost, dar nu proastă. Dinamismul o va transforma, în generațiile următoare, într-o militanță progresistă. Dacă dragostea ei s-a încheiat prin moartea lui, are trei moduri de a fi deznădăjduită: văduvă veselă: Marghioala, încrîncenată: Anca, și călătoare (pe un drum al inițierii): Vitoria. Când e necunoscută, femeia de departe ori vizitatoarea de pe lumea cealaltă, e fantasmă sau fantastică, zeiță sau fantomă, Maitreyi, Rusoica sau Domnișoara Christina. La un moment dat singurul ei atribut vizibil e calitatea de a putea fi iubită: o cheamă *pîlnia* (ceea ce seamănă cu *Zulnia*) și-l are drept partener pe Stamate. Atunci când e iubită de doi bărbați și nu-l poate iubi pe nici unul din ei, e foarte singură și o cheamă Otilia: e frumoasa orfană, orfana cu enigma din romanul foileton. Iar dacă enigma e a bărbatului iubit, și ea, nu atît singură, cît independentă, scapă fluid descrierii, o cheamă doamna T. și povestea ei a ajuns în anul 1933. Nu a pierdut încă gustul tare al curselor de cai și nici pe cel amar al înfrîngerii. Nu a pierdut nimic din ceea ce i-au lăsat moștenire doamnele din bibliotecă.

Rămas-bun de la cititoare

NU MAI puțin interesante decît aceste măști tainic înrudite sînt modelele lor din realitate, cititoarele care ies surîzînd din carte și intră la loc în ea, după bunul plac. Iată-le și pe ele făcînd mica

plecaciune de rămas-bun: contemporanele doamnei B. se ascund cu totul în carte, mai precis în toate cărțile în care există o eroină tînără și frumoasă și o dragoste romantică. Indiferent de vîrstă, de minte, de inimă, de trup, ele iau locul fermecătoarei protagoniste, plîng cu lacrimi adevărate la despărțiri și supărări, udînd cartea dinspre interior spre copertă și așteaptă să fie răsplătite pentru inima lor bună de acolo, din carte, cu sărutul / îmbrățișarea / nunta finală. Când cartea se termină, după un oftat melancolic, se precipită în altă carte unde-și reiau de la început aventurile, cam aceleași de fiecare dată, fără să obosească. Au timp, au virtuozitatea lentorii și știu că doar amănuntele contează. Citesc poezie românească cu flori, stele și june copile, răsfoiesc reviste de propagare literară și romane franțuzești în care noi Eloize traiesc vechi amoruri. Când în foiletonul din vreo gazetă apare un june obraznic care spune scandaloase istorii fără perdea despre mame prea iubitoare, trebuie să reacționeze soții lor, procurorii la Curtea de Justiție din tîrgul Leșilor, care-l vor chema în judecată pe domnul autor.

În calitate de cititoare, contemporanele doamnei T., nu mai intră decît pe jumătate în carte. Adeseori preferă chiar să judece lucid femeia din poveste, a cărei vîrstă a tot crescut, al cărei chip e tot mai expresiv și mai neconvențional, al cărei corp e tot mai dezvelit. Plîng mai greu cînd citesc și rămîn în afara copertelor, unde se simt confortabil cu noua lor independență: parul tuns pentru prima dată, fusta mai scurtă și mai îngustă, ciorapii de mătase, cinematograful, concertele, trenul, vacanțele, schiul, bronzul și soarele (pe care bunicile lor cu pielea albă îl alungau cu umbrelele pastelate). L-au citit pe Proust și percep altfel timpul decît predecesoarele lor. Contemporanele doamnei T. încep să citească romanele cu ochi critic, să le disece în lungi discuții cu domni și iubitei lor și să scrie despre ele în revistele literare. Au pierdut naivitatea, dar și toate avantajele ei.

Oglinzi care deformează

OCHIUL critic a suferit și el modificări, o dată cu doamna (personaj și cititoare). La 1848, cu dorința întemeierii, nu e prea exigent. Iubește chipurile construite după normele fizionomiștilor și ale frenologilor, iubește sentimentele înflacurate și neprefăcute, retorica despletită, poezii inspirați, situațiile neverosimile, dar captivante, femininul convențional, satira groasă, mitologia, antiteza distinctă. Doamna bună și doamna rea nu se pot confunda. Fiecare din ele își primește răsplata cuvenită, așa cum cere o societate pe cale de emancipare și propagare. Realitatea și literatura se suprapun destul de bine. Oricum, dacă binele și răul se mai confundă în viață, ele nu se confundă niciodată în carte. Valoarea personajului și atașamentul pentru el depinde de morala faptelor lui. În poezie, ochiul critic, încîntat încă de miracolul „stihului original“, trece senin de diminutive noi și materii prime vechi. Abia după 1864 ochiul critic devine mai rece, mai sever, mai cultivat. Știe acum că binele și răul sînt altele în femininul real și în cel artistic,

că „o împărăteasă cu expresii academice, manierate, după gustul trecător al unui public trecător, poate să fie în adevăr trivială, pe cînd soția chereștegiului Dumitrache nu este“. Știe și că, atunci cînd femeia e mica în poezie, construită din *-ite*, *-ute* și *-ele* care rimează de la sine, și poezia e mica, și poetul e mic, și viitorul poeziei e negliabil. În fine, după primul război, ochi critici de vîrste diferite, învață cel puțin două lucruri: să spună *nu* și să accepte că *da* și *nu* pot exista în același timp.

O capelă roză lîngă o rochie galbenă ca lămîia

SĂ NE imaginăm o întîlnire dincolo de timp între doamna B. și doamna T., personaje ale unui Autor pe care nimic nu-l împiedică să se joace cu viețile lor deja rînduite (prima, într-o nuvelă pașoptistă, cea de-a doua, într-un roman interbelic). Ce-ar face? Ce-ar spune? Dacă pe vremea pașoptistei numai o gleznă lăsată la vedere sau lipsa mînușilor reprezenta o necuviință, e sigur că scurtimea incredibilă a rochiei doamnei T. (totuși atingînd genunchiul) i s-ar părea nu numai nebinească, ci și grozav de urîtă. La rîndul ei, vaziînd „o capelă roză, împănășată ca o pasere de paradis“, doamna T., pe care creatorul ei n-a învățat-o să rîdă, ar surîde doar, ceva mai puțin trist ca de-obicei. Nici galbenul „de culoarea lămîii“ al rochiei ei n-ar putea încănta însă ochiul interlocutoarei. Dacă vestimentar doamna B. ieșe totuși în pierdere, în schimb trupul ei e modelat după canoane cu bătaie lungă: dintre cele două ea e cea mai înaltă, și probabil cea mai suplă. Căci doamna T. este „nu înaltă și înșelător slabă“, ca să nu mai vorbim de „frumusețea ei incertă“ și de chipul palid, mai palid, desigur, decît al doamnei B.

Dacă ar ajunge să-și povestească viețile și ar vorbi despre domni sau despre amor, poveștile lor n-ar fi foarte diferite. Nu se știe de ce doamna B. n-a putut să fie fericită, în viața ei e o doză potrivită de mister și e probabil ca nici o interlocutoare în rochie scurtă n-ar avea șanse să-l afle. Doamna T. ar înțelege mai degrabă că acest mister nu e nici legat de tînărul cam smolît din părțile Moldovei și nici de ofițerul de ianeri bălan. Povestea cu scrisoarea și moartea absurdă a cătelului mult-iubit, Bibi, doamna T. ar ști s-o apropie de unele tendințe literare din vremea ei. Iar pașoptista n-ar fi atît de străina de povestea doamnei T., deși numele și meseria iubitului acesteia i-ar rămîne străine. În schimb nu s-ar îndoii, probabil, că moartea lui a fost accidentală, căci un bărbat care are îndrăzneala să zboare nu poate sfîrși altfel decît Icar. Cursele de cai ar fi un teritoriu comun de conversație, în schimb doamna T. n-ar avea voie să spună nici un cuvînt despre războiul cel mare, despre filmul mut și despre cel sonor, despre femeile care ies singure pe stradă sau au un magazin sau un automobil. În esență, totuși, o întîlnire, o conversație între cele două personaje sînt evenimente posibile. Legile estetice ale lui Negruzzi și legile estetice ale lui Camil Petrescu sînt, în construirea femininului, mai apropiate decît s-ar crede. În literatură 100 de ani e o nimica toată.

POVESTIRI DIN SATELE DE ALTĂDATĂ de Henri H. Stahl

Povestiri din satele de altădată constituie, dacă se poate spune astfel, un adevărat film documentar realizat nu cu ajutorul camerei de luat vederi, ci prin simpla, și totuși complexa operațiune prin care autorul așterne pe hîrtie gânduri și experiențe trăite doar de el.

Marele sociolog român Henri H. Stahl a realizat în anii douăzeci și treizeci, în cadrul cercetărilor Scolii de la București, mai multe interviuri cu țărani care sunt reunite în acest volum de excepție. În cuprinsul său se regăsesc adevărate mărturisiri, de maximă importanță pentru cei care le relatează. Aceste istorioare țărănești dau impresia vieții văzute ca un ritual, derulat sub pecetea resemnării în fața destinului și a grijii față de comportamentul de fiecare zi. Temele dialogurilor ilustrează o diversitate folclorică bine cunoscută

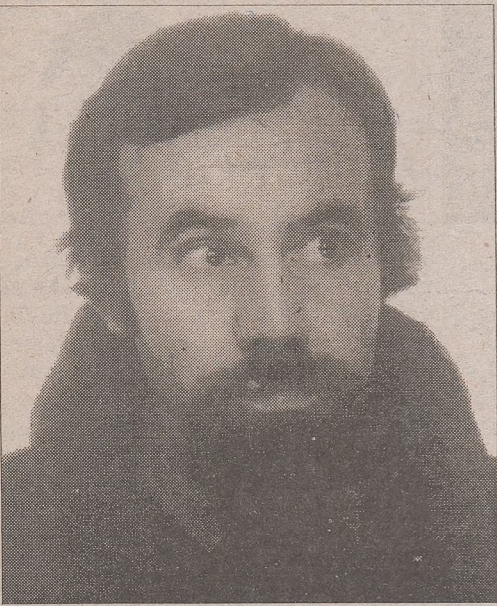
(transhumanța, strigoii, blestemele etc.), dar totul e aici mai viu, pentru că textele sunt transcrieri ale unor stenograme, deci redau exact spusele țărănilor de acum mai bine de o jumătate de veac.

Volumul este însoțit de 48 de fotografii, în care apar casele, bisericile, figurile țărănilor din mai multe regiuni țărănești.

„Fapte mărunte, ce țin de viața unuia sau altuia, fapte ce par neînsemnate, formează laolaltă acel nesfârșit curent pe care îl numim istorie. Textele ce urmează pun în lumină răbdarea și rezistența împotriva condițiilor vitrege de viață, condiții

provocate adesea de legile utopice impuse de orășeni“. (Paul H. Stahl)
Povestiri din satele de altădată de Henri H. Stahl, cu comentarii și ilustrații de Paul H. Stahl a apărut în colecția Societatea Politică a Editurii Nemira.

Alexandru DOHII

Din demonul lui Maxwell

Motto: "what is done by what is called my self is,
I feel, done by something greater than myself in me"
(James Clerk Maxwell, 1879, pe patul de moarte)

Ușa ubicuă

Oricum dar nu orice!

Intrarea în pădure
Devine ieșirea din oraș.
În este plând Din este răs.
Ieșirea din minți ca
Intrarea la sentimente se umezește.
Bale și promoroacă febră și foc.
Oriunde dar nu oricând.
(În fața cărui prag să-mi las pantofii?
"acolo unde nu se mai aude nimic")

Ascunderea în piața publică

Ceea ce spun
Nu este ceea ce spun.
Ceea ce nu spun
Este ceea ce spun.
(Să fie oare cunoașterea exorcism?
"să fie să fie să fie")

Camera obscură

Nu se înțelege imediat
Râsul cristalin al celui ce
S-a pierdut pe sine
Cum izvorul rămâne mut
La mugetul oceanului.
(sine plus cer este oare egal cu sincer?
"nu-mi place întrebarea")

Vremea cea dedemult săvârșită

Copilărisem în miros
De terebentină luciul castanelor
Lovindu-mă în cap
Cu un cer canibal
Cum Roma n-a îndrăznit-o Hanibal
O cât praf doarme în fotografii
Întrebasesm "tata cine plouă când tu plângi?"
(și pe noi cine ne mai atinge pe umăr?
"eu pot doar să continuuu")

Vremea cea săvârșită

Am visat ape cocoșate
Curgând dintr-o carte în câine
La trezire carnea mea zid
Chinezesc a curs în alfabet.
(de ce are mărul gust de floare doar iarna?
"fiindcă toamna mărul are gust de măr")

Focul orb

Numerele au ceva comic
Ca organizația mondială a poezilor
Literale au ceva grav ca o ședință cu părinții
În general exprimarea are ceva științifico-fan
tastic
Ca o ședință de partid.
(aritmetică sau aritmologie, literatură sau
poezie?)
"asta nu știu, ceva între tahicardie și aritmie")

Diluarea de Dumnezeu

Pământ violat de alfabet sunt
Întâmplător cât timp NU
Mă pot exprima mai
Concentrat decât SUNT
Gravid gravid grav și vid
Pun rămășag pe neverosimil.
(cuvintele sunt totdeauna la locul lor?
"bălegar pentru mireasma întrebărilor")

Visul rațiunii

Oamenilor ce nu-și împlinesc numele
Le place la căldurică
Și lumea e din ce în ce
Mai greu de descris.
(destin sau societăți de asigurare?
"joacă mai bine cu sortii pe față")

Odihna în lumesc

Drumul lui doi spre UNU
Trece prin TREI
Numerele umede se ascund în flori
De atâta nesfârșire
Cum visul în carne.
(proces verbal sau procese de conștiință?
"am să mă gândesc am să mă număr am să
mă predau")

Vremea cea nesăvârșită

Sângele-mi ninge
Bălării bălbăiri peste ochii tăi
Desfrunziți de foc
Dinții tăi se înstelau
În umărul meu verde.

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Transcrierea sonetului nervos, Cu degetul muiat în fleoșc de sos

Burtalbăstrimea muștelor de-acum,
Pîrțanii clipei, tulburii ca-n putini
Moarea de varză, șunci mucedu-n fum,
Toți marțafoii ce ne spun fin: "Du-te-n...",
Ne iau cu hapca viața-n hîrtii verzi
Cu capete și mănăstiri pe ele.
O, suflete,-n adînci puroaie-ți pierzi
Iubita Ideală sub dantele.
Ea-și scaldă trupu-n balele lor dulci;
Mai speri s-o ai trăsniță-n largi crivate,
Mura să-i pupi, sîinii umflați să-i mulgi
În vase pentru prins smîntîni din lapte
Sfînt de femeie și să-i sorbi nectarul
Chivotului creț, îndîrjindu-ți liric harul?

(umezit de șovăială?
"te-ai oprit brusc din alergat")

Arătarea

Fără moarte
Aș fi mort.

(corelația nu cauzează?
"dacă nu cumva corelează cauzele")

Vremea cea de acum

Mă dezinformez cu poeme
Dansez după cerurile din ficat
Desenez mireme după natură
Spăl bătrâni beau vin și scriu scrisori
Așa mă pregătesc să fiu
În vederea acelu aer al morților
Promoroacă pe obrazul... și aici
Deja începe viitorul.

(de ce tac duhurile gunoaielor când
escaladează tulpina crinului?
"ca să nu fie prinse de petale")

Vremea cea fiitoare

Albastru răgușit de atîta roșu voi plînge
nemilos melodios auriu.

Jocul nu e jucărie

Prețul înțelegerii
Că ce se întîmplă aici și acum
Este de a nu înțelege
Ce se întîmplă atunci și acolo.

(dar cum să te superi pe ceea ce ai priceput?
"te simți așa de deștept încât ți se face jenă")

Luarea aminte

Cu visătorii de toate vârstele
Salivez doar la vederea cerului.

(să fie viața un handicap?
"moartea e încă de la naștere un avantaj")

Nota la purtare

O DATA pe săptămână d-l profesor Silviu Brucan dă note la purtare. De obicei e foarte exigent, dar săptămâna aceasta a plouat cu zece. Pentru noul ministru de Interne, care ar fi condus excelent operațiunile de luptă împotriva mine-rilor, și pentru generali, care ar fi ținut minte bătălia de la Posada. Chiar dacă luptele s-au dat la Stoenești, unde nu se puneau aceleași probleme. Admirația cea mai vie i-a stămit-o numărul mare al prizonierilor. Cinci sute. Vorbind ca după un război cu turcii, chiar și modestul său interlocutor a ținut să-i atragă atenția că prizonierii erau, totuși, români. Da, dar erau proști, a replicat râzând distinsul politolog.

Problema care se pune este dacă domnul ministru și domnii generali meritau nota zece, ori să fie decorați, cum spunea d-l profesor cu câteva zile în urmă, pentru că au reușit să ia prizonieri cinci sute de proști. În ce mă privește, cred că entuziasmul razboinic al său e mai mare decât se cuvine. Forțele de ordine trebuia, neîndoindu-se, să-și facă datoria, dar căsăpirea, până la a nu mai fi recunoscuți a unor proști nu cred că merită atâta admirație din partea unui om inteligent. Într-o țară cu adevărat democrată, cum este Suedia, atunci când forțele de ordine au omorât un migrant, ministrul de Interne nu a fost decorat, ci obligat să demisioneze. Scopul nu scuză mijloacele.

În profețiile sale despre trecut, înțeleptul Brucan spune că Gavril Dejeu este un fel de Moș Teacă depășit de vremuri și a fost învins pentru că nu-l mai asculta nimeni. Așa o fi. Dar de aici nu se poate trage concluzia că urmașul său ar fi de nota zece doar pentru că a reușit să câștige așa cum a câștigat această jalnică bătălie. După toate regulile, nici oamenii readuși la ordine, nici autobuzele nu trebuia să arate în urma intervenției sale ca la sfârșitul unui război.

Deși atâta lume bună susține că dacă forțele de ordine ar fi tras pentru apărarea *fragilului nostru stat de drept* ar fi fost cu totul altceva decât atunci când s-a tras pentru apărarea dictaturii, eu mă îndoiesc că ar exista o diferență de necontestat între cele două posibilități de a

ucide în stradă. Oriunde, dar mai ales într-o țară care își face un titlu de glorie din faptul că a înlăturat dictatura și a abolit pedeapsa cu moartea. Ca dovadă că deosebirea aceasta e greu de susținut, urmașul de nota zece al lui *Moș Teacă* nu se sfiește să propună absolvirea celor care au tras în '89 fiind sub ordin. Iar conducătorii așa-zisului nostru stat de drept - care în opinia d-lui Brucan și-ar fi primit certificatul de botez la Stoenești - nu se sfiesc să-i susțină propunerea.

Înainte de a le da nota zece d-lui Dudu Ionescu și generalilor care au condus ostilitățile, d-l profesor le-a dat nota trei lui Miron Cozma și lui Romeo Beja, între altele și pentru că s-au dovedit a fi total lipsiți de caracter, părăsindu-și ortacii pentru a-și apăra pielea. Departe de mine gândul de a contesta această notă proastă dată Luceafărului Huilei și de a cere mărirea ei. Numai că, în condiția în care intră în discuție și fidelitatea, logica elementară l-ar obliga pe d-l profesor să o ia în considerare și atunci când este vorba despre cei cinci sute de proști ajunși datorită ei prizonieri ai domnilor generali de nota zece. Pentru că, în prostia lor, aceștia au socotit că, dacă Miron Cozma a negociat la Cozia pentru ei cu premierul Radu Vasile în prezența unei înalte fețe bisericești și au sfârșit prin a-și face cu toții Sfânta Cruce în fața camerelor de luat vederi, n-ar fi normal ca atunci când e condamnat să-l părăsească. Pe de altă parte, arestarea lui Miron Cozma imediat după Pacea de la Cozia îi putea face pe ortacii lui să se întrebe dacă aceasta n-a fost o simplă păcăleală prin care să fie determinați să se întoarcă în Valea Jiului. Justiția care a așteptat șapte ani până a dat acest verdict, oricât de justificat este, nu poate fi socotită imparțială. Dar ea este suverană. Și cei care l-au urmat pe Cozma, ajutându-l să nu se supună hotărârii Instanței, s-au situat în afara legii.

Asta nu mă împiedică totuși să mă gândesc că, dacă bravii noștri generali ar fi fost la fel de solidari cu fostul ministru de Interne, minierii n-ar fi trecut prin defileul Jiului nici în ianuarie, nici în februarie. Iar dacă d-l Berceanu

negocia la vreme cu sindicatele pentru a stinge conflictul de muncă declanșat de închiderea celor două mine, poate că nici nu se pune problema deplasării forțelor de ordine până acolo. Necum a tancurilor, pe care d-l Babiuc s-a grabit să le trimită spre Vâlcea, înainte de a se pune problema declarării stării de necesitate. De vreme ce nu li s-a creat o alternativă, ci au fost puși în fața faptului împlinit, Puterea nu a fost curată ca lacrima în fața *oamenilor din subterană*, iar faptul că s-a strigat *jos guvernul sau jos Constantinescu* nu reprezintă, prin sine însuși, o tentativă de lovitură de stat. Ca să fim dreți până la capăt, trebuie să recunoaștem că am strigat șapte ani *jos Iliescu* și nu ne-am gândit că asta ne-ar situa ca fiind împotriva statului de drept. Iar fostul președinte a suportat. Veți zice că avea complexul loviturii de stat și vă voi da dreptate. Urmașul său nu are acest complex. Are altele, care nu ne-au adus mai mult bine.

În ideea apărării statului de drept, presa a pledat în favoarea actualei puteri cu o tenacitate demnă de o cauză mai înaltă. După *telemineriada* din ianuarie adevăratul câștigător părea să fie președintele. Dar cum nu ne putem minți că totul e în ordine, asta nu putea să dureze. Cine și-a amânat greva ca să nu coincidă cu a ortacilor lui Cozma o va relua. Pentru că se ajunge treptat către limita la care chitanțele sunt aproape cât veniturile și ele nu mai pot fi achitate. Odată cu intrarea noastră în incapacitate de plată intră și țara. Oricât ar crede d-l Remeș că o salvează dumnealul punându-ne încă un bir.

După tributul plătit *fragilului nostru stat de drept* presa va trebui să revină și ea la normal. Și nu am nici o îndoială că va reveni. Adică o parte a ei va sprijini, în mod necondiționat, Puterea, ca și înainte, iar alta va risca să spună adevărul. Chiar dacă ziaristii vor continua să fie condamnați. Începutul a fost greu. Nu întâmplător s-a început cu nume mai puțin cunoscute, din provincie. Și, nu întâmplător, unii dintre adepții necondiționați ai Puterii și-au exprimat atunci tristețea că au fost arestați niște bieți anonimi și nu acele vedete ale presei care-și permit să scrie tot ce le trece

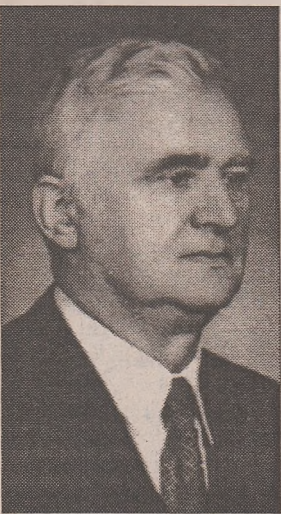
prin cap. Iată că li s-a împlinit visul. Printr-o coincidență care nu știu cât de simplă a fost, verdictul la recursul lui Gavril Dejeu împotriva lui Cristian Tudor Popescu s-a dat în aceeași zi în care a fost condamnat Miron Cozma. În pofida pledoariei sale atât de convingătoare împotriva autorului mineriadelor și a apărării statului de drept. Ce m-a frapat nu a fost însă această coincidență, ci faptul că d-l Dejeu, înainte de a pierde bătălia cu minierii - sau mai degrabă cu subalternii săi care nu i-au ascultat ordinele - ceruse despăgubiri morale o sută de lei. Pentru ca, după *telemineriada*, lezarea onoarei sale printr-un cuvânt absolut nevinovat dacă avem în vedere tragica realitate care l-a provocat să se ridice brusc la zece milioane. Tocmai acum, când d-l profesor Brucan îl consideră pe adevăratul perdant al evenimentelor din ianuarie un fel de Moș Teacă.

E drept, învingătorul de la Ciolpani, unde au fost mai mulți morți decât la toate mineriadele, nu-i cere această sumă celui care l-a insultat atunci spunând adevărul. Dar nu din generozitate. Cristian Tudor Popescu afirmase că nu va plăti amenda penală, ci, conform legii, va cere să-i fie echivalată cu detenția corespunzătoare. Lucru care ar stâmi un scandal de natură să depășească granițele țării. Fiindcă, fie că le place, fie că nu le place celor care au cerut *asanarea* sa, la ora actuală cred că este ziaristul cu cea mai mare audiență.

Imaginea d-lui Dejeu nu mai poate fi îmbunătățită prin acest verdict și prin nimic altceva. Să fie chiar așa de răzbunător încât să vrea cu orice preț să-i facă unui ziarist cazier acum, când ar avea de făcut atâtea lucruri mai importante pentru domnia-sa? Nu cred. Cred mai curând că în spatele fostului ministru de Interne s-a aflat altcineva și că lucrurile au mers, în continuare, de la sine. Nu însă și în virtutea inerției. La un moment dat s-au precipitat brusc, de parcă ar fi existat riscul să se piardă ocazia. Întrebarea care se pune nu este însă *cui îi e frică de Cristian Tudor Popescu*, ci *pentru ce*.

Aniversare

ION HANGIU ȘI PRESA LITERARĂ

ÎNFĂPTUITORII de dicționare sunt, scria Perpessicius în 1940, mucenici care se îmbarcă pe o galera, care își asumă o caznă. Unul dintre acești mucenici este Ion Hangiu (s-a născut la 16 februarie 1924, deci împlinește 75 ani), care timp de mai multe decenii s-a devotat cercetării și prezentării în dicționare a presei literare românești. Strădania lui a fost, scria Șerban Cioculescu, *eroică*. Demersul său a cunoscut patru etape, corespunzătoare apariției cărților sale: *Presa literară românească*. Articole-program de ziare și reviste (1789-1948), două tomuri însumând 1300 p., apărute în 1968; *Reviste și curente în evoluția literaturii române* (1978) și *Dicționar al presei literare românești* (1790-1982) (1987; ed. a II-a, revăzută și completată în 1996). Dacă în *Reviste și curente...* a cuprins doar reviste care "au

determinat curente, școli, direcții și orientări", în cele două tomuri din 1968 a editat programe de reviste și ziare, dar acum, pe lângă faptul că n-a putut să includă o serie de publicații de dreapta, în cazul unora admise au intervenit mutilantele croșete ale cenzurii. Abia prin *Dicționar al presei literare românești* au fost apreciate, la apariție, ca reale evenimente culturale. I s-au făcut și unele critici și sugestii și important este că Ion Hangiu a ținut seama de ele la alcătuirea noii ediții, din 1996, corectând menționarea greșită a colaborării unor scriitori la anumite publicații, identificând pseudonimele unor scriitori, menționând cu mai mare precizie de data aceasta conducerea, orientarea, principalii colaboratori ai unor reviste, contribuțiile de seamă ale acestora. A corectat unele greșeli de datare, a revenit asupra unor publicații pe care le prezentase minimalizator, a revenit asupra modului cum alcătuisese lista colaboratorilor, a eliminat unele confuzii. În ediția a doua a dicționarului autorul include la cele cca 2000 de publicații din prima ediție, încă 200 de reviste, îndeosebi apărute în Basarabia, în Nordul Bucovinei, în Occident. Este, de aceea, exactă afirmația din prefața a autorului, că noua ediție "oferă astfel o imagine de ansamblu, fidelă și detaliată a publicisticii literare din țara noastră și din afara granițelor actuale". Dimensiunile totuși măsurate

ale lexiconului nu i-au permis autorului să citeze din articolele-program ale unor publicații de seamă, n-a putut să dea lista completă a colaboratorilor. Cu toate adaosurile, și ediția de acum își are lacunele sale. Unii scriitori, cu remarcabilă prezență în reviste, nu apar deloc la indicele de nume. Vasile Lovinescu, spre exemplu, care publica încă din 1935, (la *Vremea* a semnat vreo 19 articole, apoi, la *România literară*, *Convorbiri literare*, *Orizont*) nu apare deloc la indice. Avea dreptate poetul francez Lebrun-Pindare: "Dicționarul îl tot faci/ Și-l tot desfaci, refaci, prefaci,/ E cartea care niciodată/ N-a fost și nu e terminată."

Relațiile lui Ion Hangiu cu presa literară sunt și de altă natură, în sensul că a fost redactor responsabil (1988-1996) la *Limbă și literatură*, că din *Limbă și literatură* (pentru elevi) au apărut, sub conducerea sa, vreo sută de numere, iar din *Buletinul Societății de Științe Filologice*, condus tot de el, au apărut 17 volume. Mai avem de remarcat o contribuție însemnată a sa, și anume faptul că prin asocierea societății amintite au putut să apară cele patru volume din lucrarea fundamentală *Bibliografia românească modernă 1831-1918*, elaborată de un colectiv de la Academia Română.

Iordan Datcu

ANA BLANDIANA

M-AM ÎNTREBAT adesea, cu o naivitate de care nu mă scap, de ce mai ales blîndețea, gingășia, propensiunea spre puritate trezesc furia calomniatorilor de profesie. Cînd vreau să circumscriu ruta Anei Blandiana, ca poetă și ca om public, înainte și după decembrie 1989, mă ciocnesc mereu de lava de ciudă, invidie și ură care s-a revărsat asupra ei. Nu numai gesturi de împotrivire curajoasă în fața dictaturii sînt aprig contestate, în ciuda probelor evidente (despre un episod al acestei rezistențe, la care am fost martor, datorită unui concurs de împrejurări, vorbesc pe larg în altă parte). Dar asaltul barbar a continuat mai intens după aceea, impulsul de a o ponegri și de a o țîri în noroi nu se potolește. Că se bănuie sub învelișul de fragilitate o inflexibilitate în convingeri și în conduită - asta nu dă un temei prigoanei care și-a ales ca țintă, printr-un capriciu deșuchiat al răului, persoana Anei Blandiana. Tocmai ea, care de decenii duce o viață de familie ireproșabilă, în văzul lumii (una din multele invocații către Romulus Rusan sună: "Noua ni-e dat în schimbul tuturor/ Norocul de a fi pereche." - *Pereche*). A fost tîrită de birfitori fără scrupule în aventuri obscene sordide, proiecții ale unei fantezii bolnave, de o crasă indecență, un erotism de mahala care se adăpa invariabil în speluncă sau în bordel. Și niciunui tribunal nu i se admite să astupe canalul insultelor și să depună după gratii pe mîzgălitorii de ineptii răufăcători. Mai mult decît atît. Și cercuri cu ifose de distincție cărturărescă adulmecă uneori fără jenă ordinarele clevetiri, care ating moralitatea marelui poet, intelectuali subțiri nu dau înapoi să savureze cancanuri de un gust îndoielnic, chicotesc vulgar, trăgînd cu urechea la plămuirile celor ce ascund în conformația lor un fond primar de mitocănie, inabil travestit. În anii postdecembriști s-au înmulțit parcă falșii predicatori, cicalitorii, cusurgiii, un blestem al vremurilor, care își exersează de preferință înclinația pedagogică - mai mult bodogăneli nearticulate - agățîndu-se ca o iederă de gesturile și vorbele poetei. Ca un magnet trezește apetitul în sens invers, de terfelire, traiectoria cuiva care rezistă la ispite ariviste, la corupție, la chiverniseală, la orgoliile puterii. A avea șira spinării dreaptă li se pare cinicilor o ciudățenie a naturii, le ațîță impulsul de contrazicere și impertinență, nu au pace pînă nu trag totul în jos spre cota de degradare accesibilă lor. Încă Plutarch împrăstia în deridere o povăț linguşitorilor și lichelelor: să muște curajos mai departe pentru că și după vindecarea răni nu se șterge cicatricea calomniei.

Ca în sectorul vieții private, demolații au luat în vizor și prestația civică a poetei. Fapt cu atît mai curios cu cît, afirm rîspicat, nu există în România o personalitate a arenei publice care s-o întreacă în direcția credibilității și a simpatiei în masă

Într-un restaurant studentesc din Heidelberg, Ana Blandiana și S. Damian

("Ana te iubim..."). În vîrtejul de patimi ațintite spre achiziții și spre deținere de privilegii, ea constituie o excepție fericită, un reper de consecvență și austeritate. A refuzat îndărătnic posturile și rangurile, s-a angajat să nu participe la tîrgul plasării de miniștri, directori, șefi de cabinet, s-a retras în mijlocul Alianței Civice, o asociație cu o structură aparte, avînd țelul de a ființa ca o instanță de control deasupra intereselor partizane. Pe stindardul ei asociația a arborat emblema cinstei, a modestiei și a transparenței.

DE LA CELE dintii teste ale confruntării postdecembriște, Ana Blandiana a strălucit prin perspicacitate în dibuirea jocului politic. Convocată în Consiliul Revoluționar, s-a dezmeticit prima, împreună cu Doina Cornea, și a abdicat de la toate onorurile. A presimțit intriga ce se urzea pe scară națională și, curmînd mascarada, a convertit și pe alții, scuturîndu-i din toropeală. Să despici în ceața începuturilor germenii strategiei duplicitare care va pecetlui în viitor ursita țării, era un examen timpuriu de maturitate. S-ar fi putut sconta poate pe un asemenea discernămint mai curînd la rutinați analiști ai scenei politice, care însă în acea fază n-au cam fost la înălțime. Mimînd deschiderea spre Vest, descentralizarea instituțiilor statului, stimularea economiei de piață, democratizarea parlamentară, Ion Iliescu era un comediant, care dorea să extragă avantaje din aparențe. În realitate, cu o dibăcie de activist, crescut în școli superioare de partid, el migălea din start, în taină, la planul de a transborda în punctele cheie vechiul dispozitiv de comandă în economie, de a

gratifica masiv cu funcții de conducere eșaloanele doi și trei din aparatul moștenit de la Ceaușescu, de a nu abandona alianțele externe de odinioară, contrarii năzuințelor țării în configurația modificată europeană.

Are desigur o semnificație împreriurarea că în orele ambigue ale nașterii noii ordini, Ana Blandiana nu s-a sfiit să și exteriorizeze aprehensiunile, bruscînd amabilitatea mieroasă a Președintelui.

De cîte ori vin la București și mă întilnesc cu Ana Blandiana umplem ceasurile de taifas în jurul ceștilor de cafea, montînd analize, interpretări, speculații, încununat mereu de o prognoză a momentului politic. Verific întotdeauna uimit luciditatea, clarviziunea care străbat din prospecțiunile elaborate de dînsa, capacitatea de a evalua fără părtinire resursele taberelor în conflict. Cunosc și textele publicistice din "Frankfurter Rundschau", ziar de prestigiu, unde semnează o rubrică de comentarii - indiciu de considerație înaltă care nu se acordă decît unor aleși. Acolo pledează pentru apropierea de Apus, pentru lipsa de echivoc în opțiunile de integrare și democratizare, pentru respect față de adevăr și rațiune în demersul cetățenesc. Îmi vin în minte puțini experți din țară care s-ar putea mîndri că rivalizează cu spiritul ei de pătrundere, cu discernerea rece a mișcărilor pe eșichierul coliziunilor interne. Nu mă pot abține să nu compar. La un pol, ea a intuit devreme încotro bate vîntul și cum prinde cheag complotul care va îngropa patria sub stagnare. Concomitent, alți exponenți ai elitei bucureștene, mai slabi de înger, s-au frecat la ochi fără să poată totuși zări limpede firele malefice. Ba au cochetat

chiar cu favorurile baricadei care a apat puterea, tolăniți "dilematici" la răscruce de drumuri, bătîndu-și joc de ce intransigenței și a loialității în principiu. Au tras foloase din pretinsa lor neutilitate, cusută cu ață albă și mai trag și ad

Aplauze și ricanări

ÎN ULTIMĂ instanță, ce nu-i în unii Anei Blandiana este îndiriat cu care s-a înrolat în bătălia pe o serie de revendicări fundamentale. Dezvoltă, în luările la cuvînt la programe în dialoguri televizate, pledează în favoarea adevărului și a echității - te care îi insuflă o ardoare în inflexiune vocii - nu toată lumea tresaltă, cuprinsă aceeași exaltare. În conversațiile purtate la București cu interlocutori din diferite compartimentări ale societății, nu din mediul cultural, am tatonat și adesea subiect. M-am mirat auzînd și murmur de dezaprobare. Încercînd să clatin în mutism prin întrebări iscoditoare, pe nu cu destul tact, mi se transmitea, în fine mai mult în șoaptă, că insistența demistificării are și un aspect deplasat, nenatural, de prisos. Nu mă grăbesc să vir în aceeași oală pe toți cei care au alergie la înflăcărările poetei. Dacă sînt ritatele mai sint marcați, evident, de sîchelele unei gîndiri retrograde, trăiesc nostalgia totalitarismului, au reziduu complicitate (mai curînd nedeclarată) trecutul - pentru alții pot pune mîna în fire că sînt de bună credință. Îmi pare rău că au împotmolit într-o confuzie. Ei se sînt sincer deruțați de mersul evenimentelor și-au risipit încrederea, sînt molipsiți de apatie, se arata retractili cînd sînt incitați cu soluții radicale. Neînduplecarea încumodează, s-ar prefera cîteodată o abordare mai destinsă, mai înceată, mai supîn dezvelirea relelor. Zadarnic mă abătut să-i conving, pe cale rațională, pe cei onest nedumeriți, că la mijloc e o neînțelegere. Neîndeminatic mă transpneam în modul lor de percepere a lucrurilor și observam că e tulburată comunicația. De unde țîșnește discordanța? Dacă Ana Blandiana stăruie pătîmas pentru clarificare pînă în pinzele albe - acțiunile ei nu denotă un instinct al cruzimii. Dezbaterea se desfășoară pe un tărîm abstract al conceptelor. Cînd e pus la îndoială devotamentul față de o credință, poetei îi displac compromisurile, jumătățile de măsură, aranjamentele. Degeaba aducînd argumente, depoziția în apărare verticalității în agora e întîmpinată cu scepticism.

LA ORDINEA zilei nu e car sfortărea de a obține dosarele de la fosta Securitate, dar șiea de a elimina falsele interpretări pus în circulație odată cu demararea insurgenței din decembrie 1989. Cu privire la eg-

O schiță de portret

Contur neretuşat, deocamdată

gaticul sobor de tamă care a facilitat prabușirea lui Ceaușescu, la invazia de teroriști - stafii, la tipătul poruncitor care i-a scos din abataje pe mineri - așadar, cu privire la un întreg lanț de diversiuni, neelucidate decât parțial, care stînjenesc în chip siciitor cercetarea istoriei recente - Alianța Civică e hotărîtă să facă lumină deplină. Ce e dubios sau păgubitor în această înverșunare? Tot din cultul pentru dreptate, poeta s-a dedicat memoriei celor căzuți în tragediile veacului ("Memorialul Sighet"), dînd viață unui mecanism de valorificare a documentelor și a relicvelor, de celebrare a victimelor, de identificare a celor vinovați de genocid. Îmi dau seama că un ins, captiv încă al zvonurilor și spuselor în doi peri, decepționat că nu se urnește carul economiei din loc, furios pe noii guvernanti, ale căror păcate electorale sînt lepădate uitate, literă moartă - acest amărît, încărcat de pomiri resentimentare, nu e atras poate de discursul lucid, refractar demagogiei populiste, discurs pe care-l promovează Ana Blandiana. Am avut însă prilejul să constat, ca martor ocular, ca s-a încheșat și o altfel de comuniune, în proporții de masă. Am urmărit-o de curînd, în noiembrie 1998, la sediul din Piața Amzei al Alianței Civice, înconjurată de numeroși aderenți, oameni armani, loviți de necazuri, avizi să li se afle un suport. Pentru ei chipul bun și frumos al poetei, dătător de speranțe, e fascioplul razei spre care se îndreaptă. De dimineața pînă seara, ea se consacră, înțoptită de Romulus Rusan, alinării unor suferințe, defrișării unor cărări de depășire a mpasului.

Ce i se mai pune în cîrcă, în ultima vreme, e și răspunderea pentru turnura pe care au luat-o schimbările la vîrf. Noul președinte și miniștrii Convenției au ezamăgit și nu puțini și-au adus aminte că Ana Blandiana cîștigase o faimă de "făcător de regi", propulsînd un necunoscut ca rival al versatului Iliescu. Profesorul de geologie s-a profilat apoi ca un om politic de calibru, care stă pe picioarele proprii. De la un moment dat, însă, pierînd creditul cu care a fost blagoslovit, a alunecat pe o pantă deloc străvezie, tergiversînd inițiativele, evitînd să se implică, lansînd cuvîntări contradictorii - performanță în care mulțimea care l-a ales, pe drept cuvînt, nu se recunoaște. Nu omite însă faptul de netăgăduit că Ana Blandiana și Alianța Civică au detectat pericolul, au cerut imperios companiilor lor să se întoarcă la obiectivele sociale și la stilul de cooperare plămădit în comun. După succesivele apeluri, trînd concluzia că nu se dorește un reviriment real, s-au simțit constrînse să părăsească nava comandantului. Nu mă raz în toate punctele la programul Alianței Civice, disting în anumite detalii un deficit de maleabilitate, din unghiul meu de apreciere, dar acesta poate fi viciat de tăntă.

CE AȘ reține dacă aș fi silit să reduc personalitatea poetei la una-două linii definitorii? E mai recomandabil să preiau în acest scop chiar caracterizări îndelung chibzuite, ca un rezultat al autocontemplării, al meditației asupra propriului destin, pe care Ana Blandiana le-a formulat într-o clipă de cumpănă, îndemnata de un elan al profesiunii. Purced de la o scrisoare-spovedanie către mine din aprilie 1989 și întrevăd în strădaniile ei, așa cum sînt expuse, pilpiirea unor faruri, jaloane ale existenței: datoria față de obște și datoria față de creație. În tot ce întreprinde decide, pe ambele planuri, o conștiință de tip misionar. Ea susține că a făgăduit, ca un jurămînt, să îndeplinească un mandat și că e atașată printr-un contract aproape sacru de colectivitatea în care se socoate acasă. Abnegația pe care o investește în aceste direcții primește dimensiunea unui apostolat. În exercitarea atribuțiilor în Cetate și în înțelegerea menirii scrisului nu mai e loc pentru frivolitate, amuzament, dezinvoltură. Un cumul de seriozitate impune o anume strîmtare a cadrului. Pe o parcelă, aparent redusă, dar explorată intensiv, se adună un noian de obligații și comenzi, duse la bun sfîrșit - nu fără simptome de autoflagelare. De aci derivă probabil idiosincrasia față de eventualitatea emigrării, repudiată vehement în epistola pomenită. Determinată de coordonate precise, intrate organic în alcătuirea personalității, exilul ar fi pentru dînsa contraproductiv, o rupere de meleagurile natale, o smulgere din rădăcini, o transplantare într-un alt decor, cu reflexe și deprinderi neformate, premise care seacă izvorul inspirației (Un atest, printre altele, decupat dintr-un poem: "*Și sînt străină dacă trec hotarele/ Pletelor tale obosite/ Eu numai limba ta/ O știu vorbi în vis*" - *Țară*). Ca delegată a aspirațiilor mulțimii, parte a unui întreg, nu are voie să dezerteze. În același timp, bat la ușă numeroși soli ai comunității, care au nevoie de asistență, o consideră pe ea de neînlocuit în postura de emisar integru al năzuințelor lor. Și poeta n-are dubii că sînt domenii și circumstanțe în care doar autoritatea, experiența, reputația nepătată - armele de care dispune - pot inclina balanța în detrimentul raului.

PROPOVĂDUIND această definiție a rostului civic și de artist se exclud aprioric variante ne-trecute prin filtrul esențial, bunăoară o altă psihologie a artei, mai puțin infeudată gliei strămoșești, vagabondînd slobod sub alte ceruri. Din continua infuzie de gravitate provine contradicția care o mistuie. Ar dori să scrie, acaparată de proiecte mari, care pretind un decalaj față de agitația realului, un răgaz de concentrare, un spațiu al solitudinii, propice unor meticu-

loase distilări ale embrionului inițial, tentative triate în tihnă, în atelierul de lucru. Cît timp va trăi sub presiunea celor două chemări - politica și literatura - asumate integral, din toată ființa, va tînji după un echilibru, care îi alunecă mereu ca o himeră. I se va părea mereu că sacrifică un talger pentru celălalt, indecisă între priorități. Cînd se intersectează planurile ele nu ating de multe ori o concordie.

Mă feresc s-o lezez cîtuși de puțin, îngaim doar o rezervă, îmi îngădui să mă separ pe un segment de țilcul pe care îl împrumută Ana Blandiana termenului de datorie. Îmi pare rău că în conciliabilele noastre sub semnul comprehensiunii și unității de vederi n-am exprimat mai deschis și aceste rețineri. În societatea modernă din ce în ce mai permeabilă la proliferarea semnificațiilor, nimbul romantic de poeta vates ("*Sînt suflet din sufletul neamului meu...*") cu semeția de a juca un rol exclusiv exponențial - a mai scăzut din pregnanță. Mă aventurez pe un teren minat, unde superstițiile persistă încăpătinate. Nici nu vreau să tăgăduiesc, fe-rească sfîntul, prin aceste nuanțări de ordin secundar, liantul cu peisajul original, cu tradiția locurilor, cu conglomeratele umane specifice. Neîndoios, în etape de înclăștări, cînd lozinci de luptă solicita stringerea laolaltă a energiilor, poetul tribun este și azi o prezență de primă necesitate. Cu minimă imaginație îmi pot închipui însă și alte versiuni de cristalizare a crezului patriotic. Atît cîrturarul cît și omul politic se servesc în secolul XX de o retorică mai mobilă, mai puțin puritană în sugerarea modului în care ei răscumpără arvuna căpătată de la societate. Nu am în niciun caz pretenția că-i zic ceva nou Anei Blandiana, care a cugetat temeinic asupra relativizării moderne a noțiunilor și asupra diversificării relațiilor între semeni. Ea s-a dovedit cu prisosință o cunoscătoare a reliefului tipologic variat și etajat (mult mai avizată în aceste perforări ale artei, și prin forța vocației, decît m-aș putea eu lăuda). Că jînduiește să cultive o togă a solemnității, oficiînd un ceremonial în scris și în activitatea publică - această înălțare a literaturii și politicii deasupra banalului diurn e o alegere premediată. Firii, credinței, dezideratelor filozofice, care îi sînt proprii, le corespunde o îngustare, numai aparent rigidă, a perimetrului de mișcare. Printr-o rarefiere a zonelor, în traiectoria ei individuală, de neconfundat, își croiește rampa de pe care se pot produce salturile de fertilitate, singurele care contează.

Apăsînd prea tare pe o claviatură, comit fără voie o eroare, risc să clachez în fixarea unor trăsături. Mă dezmeticesc abia acum, cu întîrziere, temîndu-mă că se poate forma despre poetă în acest fel, prin unilaterarizare, o imagine anapoda. Fiîndcă am căutat să condensez la maximum, am retezat, poate, felii importante din operă. Mă sperie gîndul că ar fi posibilă o abreviere simplificatoare. Ar fi trebuit să consemnez o particularitate a tabloului, și

anume că resorturile care predomină, adică nevoia de puritate, de claritate și de sublimare, stîlpi de boltă ai liricii, nu indică decât un proces în mers, nicidecum consumat, al coagulării (aspirația către...) Un prototip arhetipal marchează ținta, dar nu epuizează și drumul spre ea.

REZULTĂ la urmă nu un tor sau un schelet fără carne și sînge, ci dimpotrivă o materie poetică pluriformă și de un colorit aprins în care concretul, berechet, pulsează de viață, cotopește o sumedenie de canale și ramificații. În ținutul ei de forare, hașurat cu acribie, irumpe și tentația păcatului ("*Impudice fructe crăpate/ Arătîndu-și simburele gol*" - *Impudice fructe*), ca și precaritatea biologică sau turbulența răătăcirilor. Nimic nu e exclus, armistiții și capitulări, accese de lașitate și de deznădejde, neliniști existențiale. Ca să urce spre o geometrie ideală a ascezei, metafora nu părăsește, desfrunzită, tumultul pădurii, absoarbe vegetația și cromatica ei. "Privitor ca la teatru", poeta urmărește complexitatea naturii omenesci în întinderile și adîncurile ei. Dogma, dacă o stapinește, se sparge totuși - aceasta este dialectica inspirației - fiind jertfită în folosul polivalenței și ineditului. Abia după obținerea în chinuri a explicației transparente, ca normă etică și estetică - ambiție crucială! - se deschide o pîrtie a improvizației și a nedefinitului, cum prezice subtil ea însăși într-o maximă din *Spaima de literatură*: "*Există poeți care refuză să comunice și alții care rămîn secreți chiar în cadrul comunicării. Și mai există misterul în stare să precipite dincolo de senzația celorlalți că au înțeles totul*". Perfecțiunea simplității spre care tînde, epurînd epitetul inutile, măștile stilistice, substituirile, adăpostește o capcană, o nouă enigmă, de care e avizată și de care poate profita paradoxal.

ANCORAT în sfîrșit la acest țărîm, mă văd nevoit să dau lămuriri cititorilor textului de față de ce n-am înfașșat mai amplu aici tocmai fructele fertilității, prin care Ana Blandiana a îmbogățit substanțial lirica și proza română contemporană. Justificarea mea e că am conceput însemnările mai degrabă ca o evocare sentimentală, cu tentă și autobiografică, punînd între paranteze analiza propriu-zisă a creației. Am cedat înțietate unei laturi - rezistența în fața dictaturii și a intoleranței -, un capitol în care poeta s-a evidențiat exemplar. Investigația de pură specialitate pentru a scoate în relief un itinerar scriitoricesc de o amplitudine și relevanță excepționale, presupune la rîndul ei exigență și răbdare profesională, precum și o muncă de sintetizare. Nu mă voi eschiva în fața dificultății, mă voi inhăma la lucru nu fără a trage cu ochiul pe parcurs, curios și la incursiunile în opera autoarei efectuate de tineri cronicari cu o respirație proaspătă și o optică inedită.

S. Damian

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

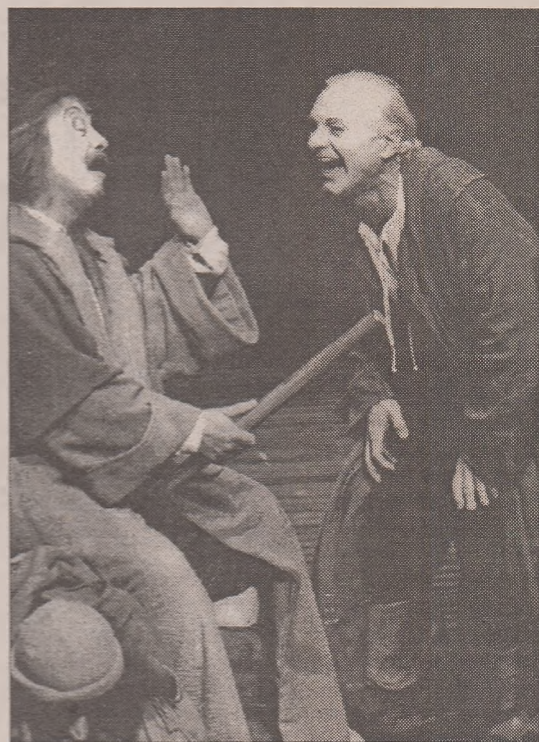
Comedia Franceză, la București

ORICE iubitor de teatru năzuiește la câteva întâlniri fundamentale pentru receptarea fenomenului, pentru menținerea sau abandonarea unor mituri. O seară cu *Royal Theatre* din Londra, cu *Piccolo Teatro* din Milano, cu trupa *Comediei Franceze* se înscrie în spațiul nobililor vise. Oricât ai fi de informat, oricâte povești ai fi auzit, impactul pe viu, direct este cu totul altceva, filtrele proprii puse în mișcare refac ierarhii, sparg poate șabloane, în cunoștință de cauză, de data asta.

Pe 19, 20 și 21 februarie a avut loc la București o astfel de întâlnire: după douăzeci și patru de ani, Comedia Franceză a sosit, din nou, în România. În 1975 au jucat *Avarul* de Molière, în regia lui Jean-Paul Rousillon și *Horatiu* de Corneille, în regia lui Jean-Pierre Miguel, regizor format la "grupul de teatru antic de la Sorbona", actualmente administrator general al *Căsuții lui Molière*. De data asta au prezentat *Vicleniile lui Scapin* de Molière, o montare aparținând lui Jean-Louis Benoit, care a avut premiera pe 22 noiembrie 1997. Un spectacol, cu alte cuvinte, de data recentă. O așteptare în plan ideal a fost dublată de una reală, posibilă, încă de acum câteva luni, când un eveniment ca acesta a devenit o certitudine. Foarte mulți dintre noi și-au făcut programul în funcție de zilele în care va juca la București Comedia Franceză. Așa ceva nu se ratează. În primul rând, pen-

tru cultura profundă a fiecăruia, și nu este vorba doar de cea teatrală, pentru contactul cu o instituție inaugurată în 1680 și care a traversat secolele preocupată cu predicția de conservarea tradiției. Și-a făcut un cult din asta, respectat ca atare de toată lumea. Este singurul teatru din Franța subvenționat integral de stat, cu o trupă permanentă, formată din aproximativ șaiszeci de actori. Respectând în mod absolut o asemenea instituție cu valoare istorică, tu, stat, te așezi cu altă greutate pe acest pământ mișcător și îl obligi să se fixeze în jurul tău, ținând cont de existența ta. Am rămas impresionată de felul în care este tratată trupa Comediei Franceze, ce obiect prețios este fiecare actor. Oricum iluzie despre statutul artistului în România se spulberă imediat în fața unui mecanism perfect pus la punct și care funcționează de secole. Dincolo poate de valoarea în sine a fiecărui actor, el poartă amprenta istoriei celor 3000 de piese montate, a perucilor și costumelor, a vocilor de regizori și a șoaptelor de spectatori importanți, a rostirii divine, a prețuirii și cultivării cuvintului. De fapt, asta este Comedia Franceză. Ce înseamnă vorba "cultura actor a jucat ca la Comedia Franceză"? Un amestec de prețuire pentru rigoarea și știința rostirii cuvintului, a plasării accentului în frază, pentru valoarea acordată textului cu o amendare a unui joc static, bazat nu în primul rând pe arta actorului ca un complex de mijloace, ci pe vocația rostirii.

Am privit spectacolul *Vicleniile lui Scapin* conștientă de șansa de a vedea pe scena Teatrului Național din București zece dintre actorii trupei Comediei Franceze, dar și cu sentimentul acut dezvoltat pe parcursul derulării reprezentației ca mă aflu într-un muzeu din care, oricât m-aș strădui, mă interesează o singură "sală". Aici, plăcerea a fost de a asculta o limbă superbă, rostită superb. Teatral vorbind, nimic. N-am ris deloc la această comedie sau în nici un caz la vreo rezolvare regizorală. Ideea, de altfel singura, de a-l face pe Scapin un singuratic disperat, într-o lume la fel de disperată, care își afirmă starea prin gesturi atit de exterioare (cum a fost acela al sugrumării cuiva de către cineva, repetat aiurea până la anulare) și printr-o puținătate de mijloace teatrale, mi s-a parut cumva și împotriva tradiției textului și nerealizată actoricește. Nu m-a impresionat nici o interpretare. M-a surprins sărăcia artei și a mijloacelor. În propunerea lui Gérard Giroudon - Scapin, șirul de trucuri și vicleșuguri care ar fi trebuit susținute mereu altfel în funcție de receptor, s-a redus la o singură formulă executată absolut de fiecare dată la fel, oricine ar fi fost cel ce era așteptat să pice în plasă. Decorurile lui Alain Chambon anunțau la început nu doar o furtună pe mare, ci și una spectaculoasă vizual

Imagine din spectacolul *Vicleniile lui Scapin*

pe scenă. N-a urmat nimic în acest sens. Și la acest nivel a intervenit platitudinea liniarității. O disperare mai colorată, mai dinamică și, oricum, mai nuanțată a avut-o partea feminină a distribuției.

M-am gândit că, probabil, o altfel de cronică trebuie scrisă la un asemenea gen de spectacol. Poate e nevoie de o hiperspecializare, ca în Japonia, unde un comentator de teatru NŌ nu-și dă cu părerea despre teatrul contemporan și invers. Am gustat din șansa întâlnirii cu trupa Comediei Franceze, mi-am delectat auzul cu rostiri impecabile și declamații și am fost mândră, într-un stil occidental și deloc zonal și provincial, de strălucirea artiștilor români - regizori, actori, scenografi.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șurari

Iarăși despre pictura leneșă

UNA DINTRE cele mai tinere galerii de artă, Galeria BANCOREX, a intrat abrupt, în absența ezitărilor și a complexelor de început, în circuitul artistic bucureștean. Chiar dacă pînă acum, din seria de expoziții pe care le-a organizat, nu se poate deduce un program bine articulat, nu este mai puțin adevărat că artiștii au fost selectați riguros, fără bijbieli și fără entuziasme de paradă care, întotdeauna, su-prapun complexe propagandistice și tot felul de amatorisme, camuflete mai convingător sau mai stîngaci. Că selecția a fost riguroasă o dovedesc chiar numele celor care au expus pînă acum: Gheorghe Iliescu-Călinești, Sorin Ilfoveanu, Aureliu Răzvan Ionescu, grupul Crinul - compus din Valentin Boboc, Cătălin Burcea, Francisc Chiuriu, Marian Maria și Alfred Rece -, una dintre cele mai consecvente și mai dinamice grupări din ultimul deceniu, și lista nu este epuizată, iar absența bijbielilor și a entuziasmelor de circumstanță poate fi și ea demonstrată ușor. Pentru că primul semn al pe care îl lansează amatorismul în materie de programe expoziționale și de curatoriat propriu-zis este fascinația în fața notorietății de budoar. Prin budoar înțelegîndu-se, de această dată, penumbrele fostelor cabinete de propagandă și ale altor laboratoare de partid în care se construiau artiștii de curte și gloriile oficiale. După criteriile derivate dintr-o astfel de percepție, inventarul se constituie aproape spontan. El îi include pe Sabin Bălașa, pe Viorel Mărginean, pe Mihai Bandac și pe încă vreo cîțiva, din același eșalon sau din altele inferioare. Galeria BANCOREX nu numai că n-a arătat vreo slăbiciune specială pentru acest segment al fenomenului artistic național, intrat în stereotipia percepției publice, cu

precădere la nivelul ei semidoct, asemenea unui produs folcloric, dar nu s-a lăsat sedusă nici de alte variante ale mitologiei noastre artistice, mai mult sau mai puțin oficiale. Alegerea a fost pur și simplu firească, în limitele unui profesionalism cert, care a inclus artiști cu un statut public solid, ca Ilfoveanu sau Iliescu-Călinești, cît și artiști de o certă valoare dar mai puțin cunoscuți în mediile largi, cum sînt Aureliu Răzvan Ionescu sau tinerii din grupul Crinul. Acestor nume, trecute deja prin spațiile elegante ale galeriei, li s-a adăugat recent încă unul: *Constantin Piliuță*. Expoziția sa are un statut special în șirul celor deschise pînă acum, atît prin faptul că este una ocazională, legată de aniversarea celor șaptezeci de ani pe care i-a împlinit, de curînd, pictorul, cît și prin împrejurarea că ea este prima expoziție pe care galeria i-o organizează unuia dintre artiștii cei mai populari, unui artist oficial în sensul neincriminator al cuvîntului, de dinainte de 1990. Fără a fi un sacerdot atletic al cultului ceaușist ori un instrument declarat al esteticii de partid, asemenea lui Mărginean, Bălașa, Negreșteanu, Drăgușin și alții, Piliuță este mai degrabă un oficial din categoria lui Chirnoagă și Vasile Grigore. Asemenea acestora, printr-un anumit gen de industrie artistică, el a marcat memoria vizuală a privitorilor comozii și a oamenilor cu bani, dar cu o instrucție artistică mult mai sumară decît puterea lor economică. În felul acesta, numele lui a devenit, colportat prin cele mai diferite medii, aproape un substantiv comun, iar pictura sa, prin nuditatea ei de multe ori impudică, varianta supremă a accesibilității. (Cu un alt prilej, adaptînd celebra sintagmă „poezia leneșă” pe care Ion Barbu a folosit-o în legătură cu poezia lui Arghezi, am

numit pictura lui C. Piliuță o „pictură leneșă”; iar expoziția de la BANCOREX nu face decît să colaboreze docil cu această formulă, pe care o sprijină pînă la limita consacării.)

Cele trei compartimente ale expoziției, două în care intră desenul și unul rezervat picturii, sînt mărturii nemijlocite ale unui tonus epuizat și ale unei imaginații cromatice și formale care a încetat să creeze și se ocupă exclusiv cu reproducerea și cu un fel de emisie prin ștanțare. Indiferent dacă este compoziție, natură statică sau portret, pentru că pictorul rămîne fidel genurilor consacrate, strategia de construcție a imaginii este în permanență aceeași: un fundal neutru, pe o scară previzibilă de alb-gri, realizat în tentă plată, uneori cu cîte un colț serializat prin mici casetoane în relief, pe care se decupează ferm desenul convențional, într-o culoare și ea uniformă, însă puternic contrastantă. Ceea ce la prima vedere pare o rafinare extremă a materiei, o sublimare a carnalului în abstractia stereotipă și în geometria ultimă, un principiu al formei care se descifrează cu greu în transparența obiectualității, este, de fapt, o soluție minimală în negocierea cu vidul pînzei și cu substanța brută a culorii. Unui ochi leneș, Piliuță îi propune rețete facile și probleme artistice care, în loc să provoace și să stimuleze, flatează narcisic și fortifică amăgitor. Nu rafinamentul și hieratica interiorizată a unei vagi stilistici bizantine, așa cum ar lăsa pictorul să se înțeleagă, operează aici în vreun fel, ci un decorativism explicit și o anecdotică irepresibilă de caricaturist reprimat. Chiar și atunci cînd iese din captivitatea alb-griurilor, care stau în buna vecinătate a lui Mărginean și a lui Vasile Celmare, pentru a adulmea mireasma unui peisaj înverzit, pictorul nu ajunge prea departe.

Se oprește undeva, într-un spațiu tot edulcorat, de unde se vede bine, dar la mare distanță, peisagistica delicată și cu adevărat rafinată a lui Ion Popescu-Negreni. Într-un anumit fel, pictura lui Piliuță seamănă suspect de mult cu o vată de zahăr: privită superficial este ademenitoare și umflată, dar dacă te apropii și vrei chiar să o guști, instantaneu se topește și dispare. Pentru că ea nu are nici o altă consistență decît pe aceea fantomatică a hologramei.

În mare, în aceeași situație se află și desenul. În prima categorie intră desenele ample, aproape desene de sculptor prin dîrzul decupaj al formei, devenite însă confuze prin linii anexe care comentează policrom conturul inițial. Acestea, ca și o compoziție în ulei, au ca model un nud monumental, un fel de replică de astăzi la steatopigismul celebrei Venus din Willendorf. În cea de-a doua categorie intră desenele de mici dimensiuni, scene de gen realizate într-o manieră mai analitică, plasate însă la limita șarjei cu caricatura și pregătite parcă să ilustreze un text epic tocmai bun ca partener cultural într-o călătorie cu trenul pe ruta București - Oltenița. De fapt, această fascinație a anecdoticului și a caricaturalului există latent, însă neîntrerupt, în orizontul lui Piliuță și, nereprimată, ea ar fi dat probabil artei sale un alt sens și chiar o altă anvergură. Pentru că așa, din combinarea lui Cazimir Malevici cu Ștefan Popa Popa's, iese un hibrid care poate să fie popular, dar, din păcate, nimic mai mult. Iar în rest nu rămîne altceva decît o amăgire prelungă și o simplă construcție de budoar.

Ars Amandi, dar nu numai

UN FLIRT adolescentin nu se poate oficializa pentru că băiatul face parte din aristocrația Veneției și trebuie să se însoare conform rațiunilor de stat. Din rațiuni existențiale, fata va fi inițiată în meseria de curtezană de chiar mama ei care a practicat-o cu voluptate și o predă cu eleganță: de la savurarea unui strugure și diferite alte stratageme de seducție până la studiul în bibliotecă, fiindcă - în acele timpuri - ele, curtezanele, erau "cele mai erudite dintre femei", cartea fiind o bine-meritată răsplătă! Astfel tinăra își descoperă talentul de poetă și la întrunirile mondene prin excelență masculine, ajunge să se întrecă în rime cu un amic al iubitelui etern, care amic, un ins meschin, mai tirziu, o va da pe mîna Inchiziției. Deocamdată, ajunsă faimoasă, i se cere de către oficialități favoarea de a se culca și cu extravagantul rege al Franței pentru a obține ajutor într-o confruntare armată. Cînd orașul e sleit de molimă, iar bărbații, inclusiv iubitul, se întorc din bătaia navală, ea este aruncată în închisoare după ce - înfruntînd opozițiile susținute moral pe soțiile pe cît de nobile, pe atît de neajutorate. La proces, iubitul riscă totul - reputația și mai ales

Frumoasa venețiană. Producție SUA Regency Enterprise - Twentieth Century Fox, 1998 * Regia: Marshall Herskovitz * Scenariul: Jeannine Dominy (după biografia "The Nonest Courtesan" de Margaret Rosenthal) * Imaginea: Bojan Bazelli * Scenografia: Norman Garwood * Costumele: Gabriella Pescucci * Muzica: George Fenton * Cu: Catherine McCormack, Rufus Sewell, Oliver Platt, Moira Kelly, Fred Ward și Jacqueline Bisset * Distribuție: Ecran XXI.

liniștea familială - ca să-i ia apărarea. Impresionant este momentul cînd el cere tuturor celor cărora ea le oferise clipe de desfătare să se ridice pentru a o izbăvi de acuzele nedrepte. Unul cite unul, inclusiv cardinalul și dogele se vor scula în picioare. Un omagiu mut adus în ultimă instanță.

De la începutul povestirii acesteia care reconstituie biografia unui personaj real, i s-a oferit șansa de a fi cofraternă cu ecranizarea lui Franco Zeffirelli *Romeo și Julieta*, nominalizată la Oscar în anul de grație al contestărilor juvenile 1968, statueta dobîndind-o doar autorii imaginii și costumelor (Pasquale de Sanctis și Danilo Donat). Cu experiență vastă în materie de seriale tv, regizorul Marshall Herskovitz, deopotrivă scenarist și producător, ieșind în largul marelui ecran, a intuit că și astăzi s-ar putea miza pe fastul montării și tradiția locului. Împreună cu scenograful Norman Garwood (*Hook*, dar și *Brazil*), creatoarea de costume Gabriella Pescucci (*The Age of Innocence* - Oscar, *La città delle donne*, *The Name of Rose*, *The Adventures of Baron Münchhausen*, *Indochine*) și directorul de imagine Bojan Bazelli (licențiat la Praga și aventurat în industria filmului transoceanic de mai bine de un deceniu, vezi remake-ul *Body Snatchers*) a elaborat tactica unui *reflex subliminal*. Care funcționează căci de la primul cadru acționează asupra spectatorului fascinația filmului tradițional (ce poate conviețui perfect cu cel postmodernist gen *William Shakespeare's Romeo and Juliet* a lui Buz Luhrmann!), căci pe ecranul lat simți cum respiră porii Veneției de secol XVI. Și aceasta în ciuda faptului că deschiderea ca și alte

momente, cum ar fi cel al duelului poetic, au fost filmate la Roma și în Toscana, iar pentru unele secvențe s-a recurs la platourile de la Cinecittà. Unde cu siguranță mai bintuie spiritul fellinian al libertinului de secol XVIII Casanova, care va fi contribuit și el la materializarea substanței planului secund. Această încărcătură intelectuală prin care se evocă întreaga epocă a petrarhismului ("mallatia che corse i secoli" apud Benedetto Croce) care a făcut ca din

Evul Mediu pînă în Renaștere să dăinuiească vestitul *amor cortese* - decantarea vitalității în cultură prin rafinament. Astfel s-a produs - probabil - și mutația: femeia, manifestîndu-și emanciparea, a depășit barierele castității, căutînd dincolo de plăcerile trupului pe cele ale minții. Metamorfozînd trivialitatea fizică în sublim liric.

Expresia sentimentului etern al iubirii sfîșiate de lupta dintre realitate și idealitate se propagă intactă revitalizînd o Veneție cinematografică în culorile lui Caravaggio și Tintoretto. Fie că sînt descrise interioarele în care clarobscurul vibrează prin dantele și catifele, fie că se înfățișează degradarea în lumina crudă a zdrențelor pe timp de ciumă. Atmosfera e redată atît de pregnant încît te aștepți să-l întilnești la tot pasul pe contemporanul Torquato Tasso care - la acea

Catherine McCormack și Rufus Sewell

vreme - își publica în orașul lagunelor "Gerusalemme liberata", poem menit să provoace o reeditare a gestului de soliditate în fața agresiunii turcești. Eroina însăși pare animată fără să știe de ideile Contrareformei, mișcarea preocupată de caracterul educativ și edificator al artei. O moștenire indusă pe cale maternă de cea care o inițiază nu doar în *ars amandi*. Într-o superbă oglindire, protagonista sînt de fapt fiica și mama, Veronica Franco/Catherine McCormack (*Brave heart*) și Paola Franco/Jacqueline Bisset, tandemul lor conferind filmului o aparte noblețe. Prin jocurile minții și ale senzualității, prin stilizarea ritualurilor și a idealurilor, într-o aspirație trufașă spre autoîmplinire. De unde și titlul original: *A Destiny of Her Own/Un destin după propria voință*.

Irina Coroiu

MUZICĂ

OPERA NAȚIONALĂ ROMÂNĂ a propus în "reluare" *Othello* de Verdi. Ce vrea să însemene *reluare*? după o pauză de mai bine de 10 ani în care a dispărut de pe scenă re-prezentarea spectacolului într-o distribuție complet nouă se presupune o împrăspătare, o reinviere a sa. De fapt, pentru mulți spectatori, *Othello* este o noutate și faptul că regia (care a aparținut lui Jean Rânzescu) și scenografia sunt "adaptate" nu ar fi deranjant dacă scenic și muzical ar oferi deplină satisfacție. Dar din nefericire nu a fost așa, chiar dacă un public care iubește teatrul și-a acordat cu generozitate aplauzele adresate mai degrabă interpreților preferați decât întregului.

Dintre aceștia Corneliu Murgu este un favorit, apreciere justificată, deși l-am auzit în acest rol și într-o formă mai bună; el are prezență scenică, experiență prestigioasă, o anvergură actoricească și vocală care se dobîndește numai pe scenele prestigioase. Personajul său, de la formidabila intrare (*Esultate*) clamat în culmea gloriei pînă la destructurarea personalității sale și suicid parcurge un drum muzical de o infinită diversitate a modalităților de cânt. Murgu abordează însă rolul, copleșitor, doar în latura sa violentă, dură; traseul său muzical încremenește în această postură, supralicită printr-un cânt "pe coarde",

care *à la longue* devine monoton. Accentele lirice, interiorizate, care rotunjesc portretul personajului (Verdi plasează în acul I magnificul duet de dragoste cu accente tristanești tocmai pentru a împlini imaginea eroului încă de la început) lipsesc. Nici în finalul în care Othello, după revelația erorii sale tragice, străbate - asemeni lui Romeo - ritualul amintirii, al regăsirii iubirii în moarte, nu a fost mai indiosător. În schimb momentele dramatice, conflictuale din actele centrale au beneficiat de aportul său vocal de mare rezistență. Pînă la urmă, un Othello impunător.

Despre tânărul bariton bulgar Martin Iliev am mai scris cu trei ani în urmă cînd a apărut în același rol la Opera constanteană și mi s-a părut atunci o promisiune, din păcate neonorată acum. Vocea sa caldă, frumos timbrată s-a dovedit lipsită de penetranță într-o sală mare și cu o orchestră puternică, iar înfățișarea dramatică, lipsită de pondere. Iago este acidul care corodează conștiința lui Othello, prin urzeala sa el pune stăpînire pe el pînă la a deveni un fel de reflex al victimei sale. Este cheia marii scene din actul II care transpune sonor exact textul shakespearian. Simetria dintre *Credo*-ul lui Iago și ariosul lui Othello "Ora e per sempre adio" cu ritmul ei marțial, îngănările din dialogul Othello-Iago pînă la unisonul

Jurămîntului impune doi interpreți de aceeași forță. Or, pe lângă energia vocală și percutanța lui Murgu, Iliev a dispărut cu totul. Lăsat să se descurce singur, fără îndrumare regizorală și muzicală, inadecvarea lui a devenit evidentă și personajul și-a pierdut înțelesul.

Desdemona Marianeii Colpoș marchează o realizare muzicală deosebită în ascensiunea artistei. Vocea sa pură, maleabilă, cu timbru luminos și filaje sensibile, foarte îngrijit controlată, a conturat sonor o eroină delicată, romantică, intens lirică. Mai puțin nuanțată a fost însă întruparea actoricească, unilaterală și nu îndeajuns de caracterizantă.

Despre ceilalți interpreți este puțin de spus, doar că ei formează un fundal necesar și că Rodrigo și Cassio în interpretarea lui Nicolae Bratu și Gabriel Năstase (mai ales) nu contribuie la reușita spectacolului.

Și totuși, ar fi nedrept să atribuim numai cântăreților aspectele discutabile ale producției, cînd ei nu au fost ajutați cătuși de puțin nici de conducerea muzicală, nici de cea teatrală. Vechea regie a lui Jean Rânzescu a fost adusă în actualitate (de Cristina Cotescu) doar teoretic, pentru că lipsește tocmai ceea ce definea demersul său, șlefuirea detaliilor. Artiștii sunt lăsați să se descurce la voia întâmplării și dacă Murgu, în virtutea rutinei și a capacității sale de a se mișca bine pe

scenă, a făcut abstracție de această carență Iliev-Iago nu știe cu ce să-și umple timpul; Desdemona nu reușește să iasă încă din chingile unor atitudini convenționale, personajele nu comunică între ele, lipsesc comportamentele definiții etc. În ansambluri fiecare cântă și joacă pentru sine, iar în concurență cu o orchestră zgomotoasă și nediferențiată (la pupitru C. Petrovici), vocile se luptă din greu să treacă rampa.

Doar corul nu-și dezmente bunurumene și ca întotdeauna se reliefează prin calitate sonoră, coeziune, expresivitate muzicală.

În ceea ce privește scenografia "adaptată" (de Viorica Petrovici și Adriana Urmuzescu), costumele, chiar dacă aduc o notă de epocă, nu sugerează o viziune coerentă ci mai degrabă asociere incidentală. Desdemona este mai modestă în veșminte decât propria eroină însoțitoare și Iago are un aer mizerabil.

În concluzie, astăzi cînd opera este privită în primul rînd ca spectacol, cînt în centrul atenției stau valorile teatrale ale partiturii, concepția generală, ideea de echipă, *Othello* la Opera Națională nu rezistă decît prin performanța vocală a unuia sau a altuia dintre cei trei interpreți principali. Și a corului. Este de ajuns. Nu cred.

Elena Zottoviceanu

Memoria lui

EXISTĂ admiratori devotați ai lui Goethe, ai *Eddelor* și ai tirziei *Cîntări a Nibelunlor*; Shakespeare a fost destinul meu. Nu mai este încă, dar într-un mod pe care nimeni nu l-ar fi putut presimți, în afară de un singur om, Daniel Thorpe, care a murit nu de mult la Pretoria. Și eu sunt cel care este unul, pe care nu l-am văzut niciodată la față.

Sînt Hermann Soergel. Poate că cititorul curios a răsfoit *Cronologia lui Shakespeare* scrisă de mine, pe care trebuia să am socotit-o necesară pentru o mai bună înțelegere a textului și care a fost tradusă în mai multe limbi, printre care și spaniola. Nu este imposibil să-și amintesc încă aminte, de asemenea, de o polemică prelungită despre o corectură pe care Theobald a intercalat-o în ediția critică din 1734 și care de la acea dată a devenit parte indiscutabil din textul canonic. Astăzi mă surprinde tonul necivilității al acelor pagini aproape străine. În anul 1914 am redactat, dar n-am dat la tipar, un studiu despre cuvintele compuse pe care le folosea elenistul și dramaturgul George Chapman le-a fărâșat pentru versiunile homerice și care fac ca engleza să pară întoarcă, fără ca el să bănuiască, la rădăcina sa (*Urprung*) anglo-saxonă.

Nu m-am gândit niciodată că glasul lui, pe care acum l-am uitat, avea să devină familiar...Un zădărniciu separat, semnat cu inițialele numelui, comentează, cred, biografia mea literară. Nu știu dacă-mi este îngăduit să dau o versiune inedită a piesei *Machbeth*, pe care am făcut-o pentru a lăsa în tîmna gîndul la moartea tatălui meu Otto Julius, care a căzut pe frontul de război în 1917. Nu am terminat-o; am înțeles că engleza dispune, spre lăuda ei, de două registre - cel germanic și cel latin -, și că cînd germana noastră, în pofida unei muzicalități superioare, trebuie să se limiteze la unul singur.

L-am pomenit puțin mai înainte pe Daniel Thorpe. Mi l-a prezentat maiorul Barclay, la un congres shakespearian. Nu voi mai indica locul, nici data; știu prea bine că asemenea prezentații sînt, în realitate, afirmații vagi și fără importanță.

Mai importantă decît fața lui Daniel Thorpe, pe care orbirea mea parțială mă ajută s-o uit, era nefericirea lui cunoscută de toată lumea. După mulți ani, un om poate simula multe lucruri, dar nu și fericirea. Într-un mod aproape comic, Daniel Thorpe răspîndea melancolie.

După o sesiune lungă, noaptea ne-a surprins într-o tavernă oarecare. Pentru mine sînt în Anglia (unde și eram de fapt), dădeam pe gît, în rituale halbe de bere încălzită și neagră.

- În Pundjab, a spus maiorul, mi-au arătat un cerșetor. O tradiție a Islamului atribuie regelui Solomon un inel care-i îngăduia să înțeleagă limba păsărilor. Se credea că cerșetorul deținea acel inel. Valoarea lui era atît de mare, încît nu l-a putut vinde niciodată și a murit într-una din curțile moscheii Wazil Khan din Lahore.

M-am gîndit că Chaucer nu ignora povestea inelului fermecat, dar nu puteam să spun nimic, fiindcă așa fi strict efectul istorioarei spuse de Barclay.

- Și inelul?, am întrebat eu.

- S-a pierdut, cum se pierd mai toate obiectele fermecate. S-ar putea să fie într-un ungher al moscheii sau în mîna unui om care trăiește într-un loc unde nu sînt păsări.

- Ori unde sînt atît de multe, am spus, încît li se amestecă limbile.

- Povestea dumitale, Barclay, are ceva de parabolă.

Abia atunci a simțit nevoia să vorbească Daniel Thorpe. A făcut-o într-un mod impersonal, fără să se uite la noi. Pronunța engleza într-un fel deosebit, pe care l-am atribuit lungii lui șederi în Orient.

- Nu este o parabolă, a zis, iar dacă este, e adevărată. Există lucruri de o valoare atît de mare, încît nu pot fi vindute.

Cuvintele pe care încerc să le reconstitui m-au impresionat mai puțin decît convingerea cu care le-a spus Daniel Thorpe. Am crezut că avea să mai spună ceva, dar deodată a tăcut, de parcă i-ar fi părut rău că vorbise. Barclay și-a luat rămas bun. Ne-am întors amîndoi la hotel. Se făcuse foarte tîrziu, dar Daniel Thorpe mi-a propus să continuăm conversația în camera lui. După cîteva lucruri lipsite de importanță, mi-a spus:

- Îți ofer inelul regelui. Bineînțeles că este vorba de o metaforă, dar ceea ce acoperă această metaforă nu e mai puțin uimitor decît inelul. Îți ofer memoria

lui Shakespeare, din zilele celei mai fragede copilării pînă la începutul lui aprilie 1616.

N-am reușit să scot un cuvînt. Era ca și cum mi-ar fi oferit marea.

Thorpe a continuat:

- Nu sînt un impostor. Nu sînt nebun. Te rog să nu te grăbești să mă judeci pînă nu termin ce am de spus. Maiorul ți-a zis că sînt, sau am fost, medic militar. Povestea poate fi spusă cu puține cuvinte. Începe în Orient, într-un spital plin de raniți, în zori. Data precisă nu are importanță. Adunîndu-și ultimele puteri pentru a putea vorbi, un soldat, Adam Clay, pe care-l atinseseră două rafale de pușcă-mitralieră, mi-a oferit, puțin înainte de a-și da sfîrșitul,

prețioasa memorie. Agonia și febra sînt inventive; am acceptat oferta fără a-i da crezare. De altminteri, după o bătălie, nimic nu ți se pare ciudat. Abia a avut timp să-mi explice condițiile neobișnuite ale darului. Posesorul trebuie să-l ofere cu glas tare, iar celălalt trebuie să-l primească. Cel care-l dă îl pierde pentru totdeauna.

Numele soldatului și scena patetică a încredințării darului mi s-au părut literare, în sensul rău al cuvîntului.

Oarecum intimidat, l-am întrebat:

- Dumneata, acum, ai memoria lui Shakespeare?

Thorpe mi-a răspuns:

- Am, deocamdată, două memorii. Memoria mea personală și memoria celui Shakespeare care, în parte, am ajuns să fiu. Mai bine zis, două memorii mă au sau mă țin pe mine. Există o zonă în care se confundă. Există un chip de femeie pe care nu știu carui veac să îl atribui.

Atunci, eu l-am întrebat:

- Ce-ai făcut cu memoria lui Shakespeare?

Pentru cîteva clipe, s-a lasat tăcere.

Apoi a spus:

- Am scris o biografie romanțată, care a fost primită cu dispreț de critica și s-a bucurat de un succes comercial în Statele Unite și în colonii. Cred că asta e tot. Cred că te-am prevenit că darul meu nu e o sinecură. Aștept în continuare răspunsul dumitale.

AM RĂMAS pe gînduri. Nu-mi consacrasem oare viața, pe cit de ștearsă, pe atît de ciudată, căutării lui Shakespeare? Nu era drept ca, la sfîrșitul acestei lungi căutări, să-l găsesc?

Articulînd apăsător fiecare cuvînt, am spus:

- Primesc memoria lui Shakespeare.

Ceva, fără indoială, s-a petrecut, dar eu n-am simțit.

Ceva ca un început de oboseală, poate inchipuită.

Îmi aduc aminte perfect că Thorpe mi-a spus:

- Memoria a intrat în conștiința dumitale, dar trebuie să o descoperi. Va apărea în vise, în starea de veghe, cînd întorci filele unei cărți sau cînd dai colțul. Nu fii nerăbdător, nu inventa amintiri. Hazardul te poate favoriza ori te poate amîna, ascultînd de natura lui misterioasă. Pe măsură ce eu uit, dumneata ți vei aminti. Nu-ți pot făgădui nici un termen.

Restul nopții l-am consacrat unei discuții despre caracterul lui Shylock. M-am abținut să cercetez dacă Shakespeare a avut de-a face cu evreii. N-am vrut ca Thorpe să-și inchipuie că-l pun la încercare. Am constatat, și nu știu dacă o făceam cu ușurare sau cu neliniște, că opiniile lui erau la fel de academice și de convenționale ca ale mele.

Deși a doua zi a decurs normal, noaptea următoare n-am putut să dorm aproape deloc. Am descoperit, ca de atîtea alte ori, că sînt un laș. De frică să

nu fiu dezamăgit, nu m-am lăsat în voia noii speranțe. Am preferat să cred că darul lui Thorpe era iluzoriu. Irezistibil, însă, cu timpul speranța a precumpănit. Shakespeare avea să fie al meu, așa cum nimeni nu fusese al altcuiva, nici în iubire, nici în prietenie, eu aveam să fiu Shakespeare. Nu aveam să scriu tragediile, nici complicatele sonete, dar aveam să-mi aduc aminte clipa în care mi-au fost revelate vrăjitoarele, care sînt totodată și Părcele, și aveam să-mi aduc aminte clipa în care mi-a fost dat să scriu necuprinsele rînduri:

*And shake the yoke of inauspicious stars
From this worldweary flesh.*

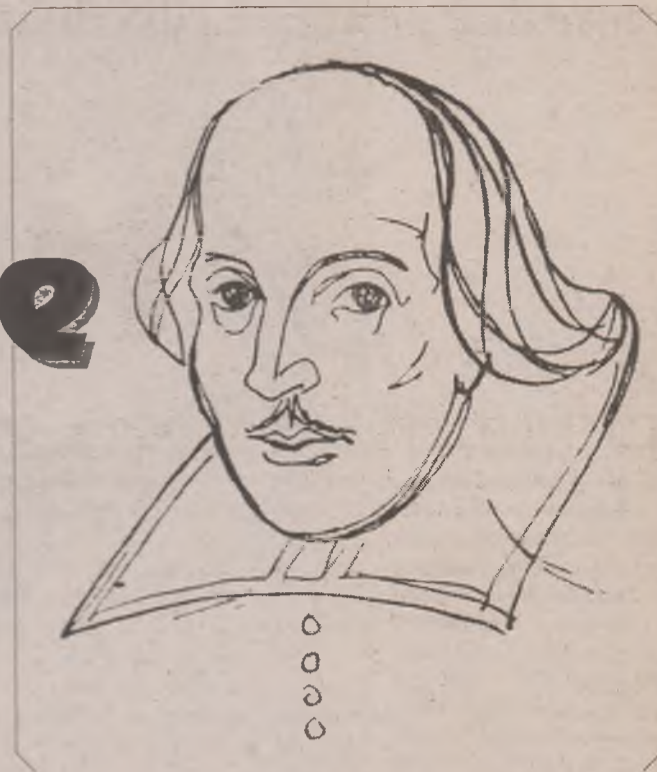
AVEAM să-mi aduc aminte de Anne Hathaway așa cum îmi aduc aminte de femeia aceea, acum matură, care m-a învățat dragostea într-un apartament din Lübeck, cu mulți ani în urmă. (Am încercat să mi-o amintesc și am putut să recuperez numai tapetul de hîrtie, care era galben, și lumina care intra pe fereastră. Acest prim eșec ar fi trebuit să-mi atragă atenția asupra celor ce aveau să urmeze.)

Postulasem că imaginile prodigioasei memorii vor fi mai ales vizuale. Dar n-a fost așa. După cîteva zile, pe cînd mă barbieream, am pronunțat în fața oglinzii cîteva cuvinte care m-au surprins și care aparțineau, cum mi-a indicat un coleg, vocabularului lui Chaucer. Într-o seară, ieșind de la Muzeul Britanic, am fluierat o melodie simplă pe care n-o auzisem niciodată.

Cititorul a observat, desigur, trăsătura comună a acestor prime revelații ale unei memorii care era, în pofida strălucirii cîtorva metafore, mai mult auditivă decît vizuală.

Potrivit lui De Quincey, creierul omului e un palimpsest. Fiecare nouă

Shakespeare

scriere acoperă scrierea anterioară și este acoperită de scrierea următoare, dar atotputernica memorie poate dezgropa orice imprimare, oricât de momentană ar fi fost, dacă i se oferă un stimul suficient de puternic. Judecând după testamentul lui, nu exista nici o carte, nici măcar Biblia, în casa lui Shakespeare, dar toată lumea cunoaște cărțile pe care le-a citit: Chaucer, Gower, Spenser, Christopher Marlowe. Cronica lui Holinshed, Montaigne în versiunea lui Florio, Plutarh tradus de North. Eu posedam în mod latent memoria lui Shakespeare; lectura, vreau să spun, re-lectura acestor vechi volume ar fi imboldul pe care-l căutam. Am citit și sonetele, care sînt opera lui cea mai directă. Am găsit uneori explicația sau mai multe explicații. Versurile bune impun lectura cu glas tare; după cîteva zile, am recuperat fără efort *er*-urile aspre și vocalele deschise ale veacului al șaisprezecelea.

Am scris în *Zeitschrift für germanische Philologie* că sonetul 127 se referă la memorabila înfringere a Invincibilei Armade. Nu mi-am adus aminte că Samuel Butler, în 1899, formulase această teză.

O vizită la Stratford-on-Avon a fost, cum era de așteptat, sterilă.

PE URMĂ s-a produs transformarea treptată a viselor mele. Nu mi-au fost hărăzite, ca lui De Quincey, coșmaruri splendide, nici evlavioase viziuni alegorice, în maniera maestrului său, Jean Paul. Chipuri și încăperi necunoscute au intrat în nopțile mele. Primul chip pe care l-am identificat a fost acela al lui Chapman; apoi, acela al lui Ben Jonson și acela al unui vecin al poetului, care nu figurează în biografii, dar cu care Shakespeare se vedea des.

Cine cumpără o enciclopedie nu cumpără fiecare rînd, fiecare paragraf, fiecare pagină și fiecare gravură; cumpără simpla posibilitate de a cunoaște unul dintre aceste lucruri. Dacă aceasta se întîmplă cu un lucru concret și relativ simplu, data fiind ordinea alfabetică

a părților, vă puteți desigur inchipui ce se poate întîmpla cu un lucru abstract și variabil, *ondoyant et divers*, cum este memoria unui mort.

Nimănui nu-i este dat să cuprindă într-o singură clipă și în întregime propriul său trecut. Nici lui Shakespeare, după știința mea, nici mie, care am fost moștenitorul lui parțial, nu ne-a fost hărăzit acest dar. Memoria omului nu este o sumă; este o dezordine de posibilități nedefinite. Fericitul Augustin, dacă nu mă înșel, vorbește de palatele și cavernele memoriei. Cea de a doua metaforă este mai exactă. Am intrat în aceste caverne.

La fel cu memoria noastră, memoria lui Shakespeare includea zone întinse de umbră respinse deliberat de el. Nu fără o ușoară surprindere, mi-am adus aminte că Ben Jonson îi puna să recite hexametri latinești și grecești și că urechea, incomparabila ureche muzicală a lui Shakespeare, greșea adeseori cantitatea, stîrnind hohote de ris printre colegii lui.

Mi-a fost dat să recunosc stări de fericire și de amaraciune, care depășesc experiențele obișnuite ale oamenilor. Fără ca eu să știu, lunga și sîrgincioasa mea singurătate mă pregătise pentru primirea docilă a miracolului.

După vreo treizeci de zile, memoria mortului mă însuflețea. Timp de o săptămîna de ciudată fericire, aproape că am crezut că sînt Shakespeare. Opera s-a înnoit pentru mine. Știu că Luna, pentru Shakespeare, era mai puțin Luna decît Diana și mai puțin Diana decît acest obscur cuvînt care se pronunță tărăgănat: *moon*. Și am mai făcut o descoperire. Aparentele neglijențe ale lui Shakespeare, acele *absences dans l'infini* despre care apologetic vorbește Hugo, au fost deliberate. Shakespeare le-a tolerat sau le-a intercalat, pentru ca discursul lui, destinat scenei, să pară spontan și nu prea cizelat și artificial (*nicht allzu glatt und gekünstelt*). Din același motiv a amestecat metaforele:

my way of life

Is fall'n into the sear, the yellow leaf.

Într-o zi am putut distinge o vină în adîncul memoriei lui. Nu am încercat s-o definesc; Shakespeare a făcut-o o dată pentru totdeauna. Mă mulțumesc să spun că această vină nu avea nimic de a face cu perversiunea.

Am înțeles ca facultățile sufletului omenesc, memoria, intelectul și voința, nu sînt o ficțiune scolastică. Memoria lui Shakespeare nu-mi putea dezvălui altceva decît împrejurările de care a avut parte Shakespeare. Este limpede că acestea nu alcătuiesc elementul esențial al originalității poetului; importanța este opera pe care a executat-o cu acest material efemer.

În naivitatea mea, proiectasem, la fel cu Thorpe, o biografie. Nu mi-a trebuit mult timp ca să descopăr că acest gen literar cere însușiri de scriitor, pe care, fără nici o îndoială, eu nu le am. Nu știu să povestesc. Nu știu să povestesc nici propria mea viață, care este mult mai extraordinară decît viața lui Shakespeare. De altmînterî, această carte ar fi de prisos. Hazardul sau destinul i-au dat lui Shakespeare banalele lucruri teribile pe care orice om le cunoaște: el a știut să le transforme în plasmuire, în personaje mult mai expresive decît omul cenușiu care le-a vizat, în versuri în care se vor recunoaște rînduri și rînduri de oameni, în muzică verbală. Ce rost avea să destram această țesătură, să nărui acest turn, să readuc la măsuratele proporții ale unei biografii documentare sau ale unui roman realist zgomotul și furia lui *Machbeth*?

Goethe constituie, cum se știe, cultul oficial al Germaniei; mai intim este cultul lui Shakespeare, pe care îl profesăm nu fără nostalgie. (În Anglia, Shakespeare, care se află atît de departe de englezi, nu constituie cultul oficial; cartea Angliei este Biblia.)

IN PRIMA etapă a aventurii, am simțit fericirea de a fi Shakespeare; în ultima, am simțit apăsarea și spaima. La început, cele două memorii nu își amestecau apele. Cu timpul, marele rîu al lui Shakespeare a amenințat și aproape a înecat modestul meu firicel de apă. Am băgat de seamă cu teamă că începeam să uit limba părinților mei. Și cum identitatea personală se bazează pe memorie, m-am temut să nu-mi pierd mințile.

Prietenii veneau să mă viziteze; m-a mirat faptul, că nu băgau de seamă că mă aflam într-un infern.

Am început să nu mai înțeleg lucrurile cotidiene care mă înconjurau (*die alltägliche Umwelt*). Într-o zi m-am rătăcit printre alcatuiri uriașe de fier, de lemn și de sticlă. M-au zăpăcit șuierături și strigăte. Am avut nevoie de o clipă, care mi s-a părut nesfîrșită, pînă să recunosc locomotivele și vagoanele din gara din Bremen.

Pe măsură ce trec anii, orice om e silit să suporte greutatea din ce în ce mai mare a memoriei lui. Două memorii mă covârșeau, confundîndu-se uneori: a mea și a celuiilalt, care era incommunicabilă.

Toate lucrurile vor să rămînă ceea ce sînt, cum a scris Spinoza. Piatra vrea să fie piatră, tigru, vrea să fie tigrul, eu voiam să fiu iarăși Hermann Soergel.

Am uitat data la care am hotărît să mă eliberez. Am găsit metoda cea mai simplă. Am format la telefon cîteva numere la întîmplare. Îmi răspundeau glasuri de copii ori de femei. Am socotit că datorita mea era să le respect. Am dat în sfîrșit peste un glas cult de bărbat. I-am spus:

- Vrei memoria lui Shakespeare? Știu că ceea ce-ți ofer este foarte grav. Gîndește-te bine.

Un glas neîncrezător mi-a răspuns:
- Voi înfrunta acest risc. Primesc memoria lui Shakespeare.

I-am înfățișat condițiile darului. În chip paradoxal, simțeam în același timp nostalgia cărții pe care ar fi trebuit să o scriu și pe care mi-a fost interzis să o scriu și teama că oaspetele, spectrul, nu mă va lăsa să o scriu niciodată.

Am pus receptorul în furcă și am repetat ca pe o speranță aceste resemnate cuvinte:

Simply the thing I am shall make me live.

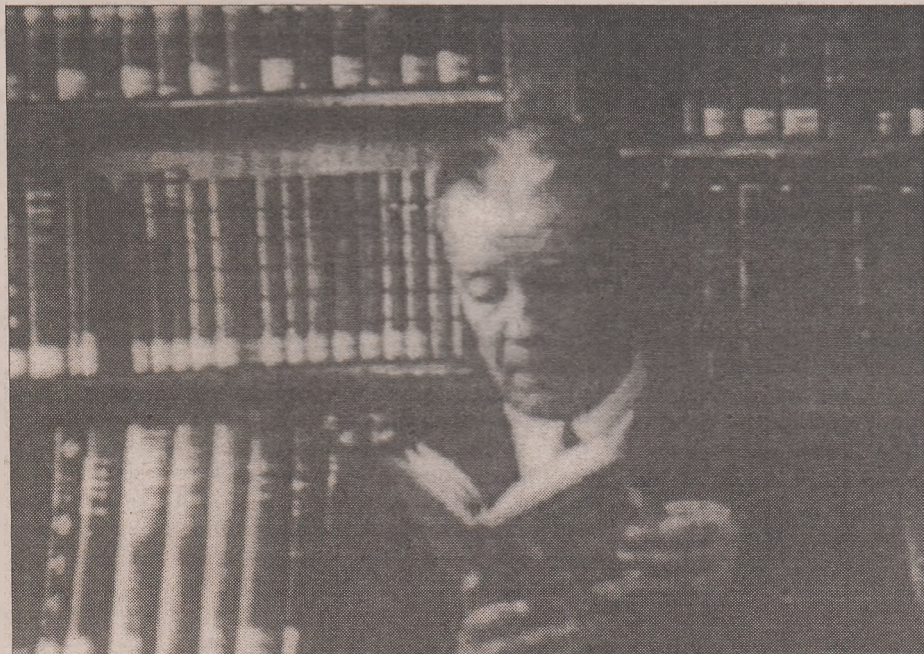
Găsisem metode riguroase pentru a trezi vechea memorie; am fost nevoit să caut altele pentru a o șterge. Una dintre numeroasele metode pe care le-am folosit a fost studiul mitologiei lui William Blake, discipol rebel al lui Swedenborg. Mi-am dat seama că nu era atît de complexă pe cît era de complicată.

Calea aceasta, precum și altele, nu mi-au fost de nici un folos; toate mă duceau la Shakespeare.

Am găsit pînă la urmă singura soluție pentru a-mi umple timpul așteptării: riguroasa și vastă muzică a lui Bach.

P.S. 1924. Acum sînt un om între oameni. În starea de veghe profesorul emerit Hermann Soergel, care minuiesc un fișier și redactez nimicuri erudite, dar în zori îmi dau seama, uneori, că acela care visează este altul. Din cînd în cînd, destul de rar, mă surprind mici și fugare frînturi de amintiri, care, poate, sînt adevărate.

În românește de
Andrei Ionescu

Un portret magnific

LAMOARTEA SA, în 1916, Jack London era scriitorul american cel mai citit din lume. Și astăzi încă, *Martin Eden*, *Colț alb*, *Chemarea pădurii*, *Tăcerea albă*, *Lupul mărilor* se reeditează și se citesc în toate colțurile pământului iar biografia popularului scriitor continuă să fascineze generații de tineri: scurta sa viață aventuroasă, de la mizerie la glorie, rămâne incarnarea "visului american". Născut în 1876 la San Francisco, dintr-un tată necunoscut și o mamă instabilă psihic, a avut o copilărie dificilă și zbuciumată. La 14 ani și-a luat viața în propriile mâini, părăsindu-și munca la o fabrică de conserve pentru a deveni la 15 ani negustor de stridii, la 16 ani - alcoolic, la 17 ani - vânător de foci, la 19 ani a făcut închisoare pentru vagabondaj, iar la 20 a descoperit socialismul. Autodidact cu o mare efervescență intelectuală, a citit enorm (Darwin, Spencer și Marx, între alții), s-a înscris chiar la Universitatea din California, cu intenția de a-și completa studiile, dar lipsa de bani și setea de aventură l-au determinat să părăsească amfiteatrele și, la 21 de ani, să devină căutător de aur în Alaska. A început să scrie nuvele și a înregistrat 310 refuzuri, înainte de a reuși să-și publice prima culegere, *Fiul lupului*, în 1900. Gloria avea să-i vină trei ani mai târziu cu romanul *Chemarea pădurii*, iar de aici încolo, cărțile aparute an după an îi

vor aduce bani mulți și recunoaștere socială (era numit "socialistul miliardar"). Două căsătorii, o locuință imensă, "Casa lupului", distrusă de un incendiu în 1913, când abia fusese terminată, construcția unui vapor, cu care va călători în Honolulu, unde se îmbolnăvește de febră galbenă și zace cinci luni în spital, după care, cu sănătatea ruinată, se întoarce în California. Are nevoie de bani, dar ideile îi lipsesc pentru a scrie în continuare și atunci nu ezită să cumpere subiecte de la scriitorii tineri și săraci, Sinclair Lewis, de exemplu. Suferințele fizice i se agravează, abuzează de morfină și moare în plină glorie, la 40 de ani, în 1916, după ce rebelul ajuns bogat demisionase din partidul socialist. Despre acest personaj ieșit din comun, canalul TV franco-german "Arte" a prezentat recent un documentar pasionant, pe care ar trebui să-l vadă și telespectatorii români. Oare, în locul altor filme proaste, canalele noastre TV n-ar putea să cumpere și să difuzeze și asemenea documentare despre mari scriitori? (A.B.)

MERIDIANE

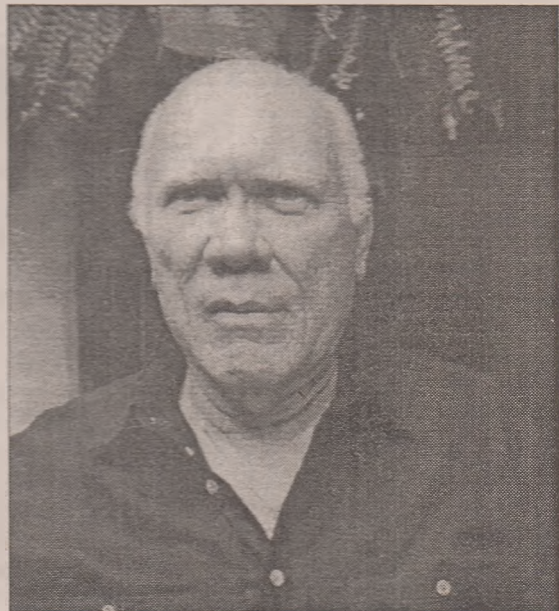
Roman cu fantome

◆ Cînd a apărut în 1912 romanul ei *Vizi-tiul*, Selma Lagerlöf (1858-1940) era în culmea celebrității. Cu trei ani înainte primise Premiul Nobel pentru literatură, fiind prima din cele nouă scriitoare încununate pînă azi cu prestigiosii lauri. Dacă cele două capodopere ale ei rămîn *Legenda lui Gösta Berling* (1891) și *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson* (1906-1907), romanul fantastic *Körkarlen*, mai puțin cunoscut, e și el o mare reușită în genul macabru și spectral, depășind clișeele și propunînd o meditație asupra sacrificiului. Influențat de mistică speculativă și de teologia Maestrului Eckhardt, romanul populat cu muribunzi și fantome este de fapt o glorificare a iubirii pentru Dumnezeu prin intermediul unei pasiuni foarte umane. O serie de autor Selma Lagerlöf, incluzînd și romanele ei mai puțin cunoscute la noi, ar fi binevenite.

Studiu

◆ Bazat pe un ciclu de conferințe despre unul dintre marii compozitori ai acestui secol, studiul *Singularitatea lui Schoenberg* de François Nicolas (Ed. L'Harmattan) e o contribuție majoră la înțelegerea esteticii muzicale a serialismului și a originalității creației compozitorului.

Frankétienne

◆ În "Le Nouvel Observateur" nr. 1782 e prezentat sub titlul *Cel mai mare scriitor haitian* un nume complet necunoscut la noi, dar studiat în universitățile americane și venerat în Caraibe ca un erou național: Frankétienne. Născut la Port-au-Prince în 1936, romancierul - care e și poet, dramaturg, actor, pictor și cîntăreț - e comparat cu Joyce, García Márquez și Rabelais. Metis - fiul unei țărăni haitiene de 13 ani, violat de un bogat american alb -, avînd opt frați și surori vitrege în întregime negri, Frankétienne a făcut școala la ieziții, în franceză, și-a luat cu note mari bacalaureatul și s-a înscris la Universitate. După terminarea studiilor, în 1960, și-a înfiin-

țat o școală particulară, de pe urma căreia și-a cîștigat existența pînă în 1991. A debutat cu poeme în 1964, a fost unul dintre fondatorii mișcării *spiraliste*, a scris primul roman în creola haitiană, *Dézafi* (1975), apoi numeroase piese de teatru, devenite populare în Haiti, urmate de romanele *Fleur d'insomnie* (1986) și *L'Oiseau schizophone* (1993) - acesta din urmă fiind considerat o capodoperă. Masivul roman-poem de 812 pagini, împodobit cu ilustrațiile autorului și publicat, ca și restul operelor, pe banii lui, a constituit un șoc pentru critica francezi, care l-au numit pe Frankétienne "neobosit inventator de lumi, expert în dinamitarea sintaxei și piro-man lexical".

Relansarea unei reviste

REAPARIȚIA, după mai bine de cinci decenii, a *Revistei Româno-Americane* este, fără exagerare, un triumf! Dovadă a faptului că pasiunea, admirația față de adevăratele valori spirituale nu se sting niciodată, *Revista Româno-Americană* a reușit să supraviețuiască unui destin ce i-a fost de două ori potrivnic. Prima dată în 1941, când asociația *Amicii Statelor Unite*, fondată la București în ianuarie 1926, "sub înaltul patronaj al Reginei Maria și avînd ca președinți de onoare pe I.G.Duca, pe atunci ministru de externe al României, și pe William Smith Culbertson, ministrul Statelor Unite la București" a trebuit să-și înceteze activitatea. A doua oară în 1947, la doar trei ani de la reînființarea Societății (care număra, printre alții, pe George Enescu, principesa Martha Bibescu, Iuliu Maniu, D. Gusti, Mihail Sebastian etc.) și a lansării *Revistei Româno-Americane*.

De-a lungul deceniilor deloc faste care au urmat, acest demers al "prezentării adevăratei imagini a Statelor Unite" a luat forma uriașului număr de traduceri și studii dedicate fenomenului cultural american. În fine, în aprilie 1990, personalități de prim rang ale științei și culturii românești (Ioan Comșa, academi-cienii Cornelia Bode, Nicolae Cajal, Virgil Cîndea, N.N. Constantinescu, Mihnea Gheorghiu, Dan Grigorescu, Ionel Haiduc, Mircea Malița, Mihai Pop, Maya Simionescu et alii) pun din nou bazele asociației *Amicii Statelor Unite* (propunându-și, atât "promo-

varea cunoașterii civilizației și culturii americane în România", cât și a civilizației și culturii românești în America) pentru ca, în ultima lună a anului 1998, să apară, în frumoase condiții grafice, întâiul număr (dintr-o serie pe care o dorim cât mai lungă!) al *Revistei Româno-Americane*.

În paginile de acum, după un cuvînt de deschidere semnat de Iordan Chimet, Dan Grigorescu schițează un istoric al descoperirii Americii - prin literatura ei - de către cititorul român (de la apariția lași, în 1853, a *Colibei unchiului Tom*, pînă la superbele traduceri din opera lui Walt Whitman ale Margaretei Sterian sau Mihnea Gheorghiu), iar Virgil Cîndea ia urma inestimabilelor bunuri culturale ale României aflate în instituții culturale americane (din acest tezaur fac parte, printre altele, *Evangheliarul* lui Coresi sau *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman* a prințului Cantemir, piese de artă traco-getică, arhive ale oame-nilor politici, piese de mobilier, icoane, pînă la tablouri de Grigorescu, Luchian sau Pallady).

Provocării lansate de Mircea Malița (de a dezlega misterul prezenței în România a celebrului căpitan John Smith) i se alătură un portret al Dorei d'Istria (pe numele ei real Helena Ghica), care a uimit Europa prin imensa ei cultură, iar americanii au recunoscut în ea una din primele militante pentru drepturile femeilor. Alte două portrete - de această dată din lumea celei de-a șaptea arte - (ale regizorului român Jean Negulescu

și ale genialului Orson Wells) sunt semnate de Manuela Cernat, respectiv Mihnea Gheorghiu, în vreme ce Carmen Firan se dovedește a fi tot mai îndrăgostită de New York. Florin Constantiniu pune în lumină un document extraordinar (planul de comunizare în trei ani a României, interceptat de Theodor Negropontes în 1945), iar scrisorile prizonierilor de război britanici și americani din România devin mărturii emoționante ale felului în care apărăm în ochii "celuilalt".

...*Revista Româno-Americană* ne-a fost, astfel, redată. Ioan Comșa, Mihnea Gheorghiu și ceilalți "frumoși" "nebuni după America" pot, în sfîrșit, rosti, cu mîndrie, precum odată Walt Whitman, "opera mea e azi indeplinită".

Dan Croitoru

Concurs

◆ Comemorând, la mijlocul lui februarie, 13 ani de la moartea Simonei de Beauvoir și 50 de ani de la apariția cărții *Al doilea sex*, Liga pentru Drepturile Femeilor din Franța a anunțat organizarea unui concurs de creație cu tema "Nu te naști femeie, devii", la care nu pot participa decât tineri între 16 și 21 de ani. Primii zece clasati la cele două secțiuni, Literatură și Arte, vor fi publicați pe Internet.

Biografia lui Nicolas de Staël

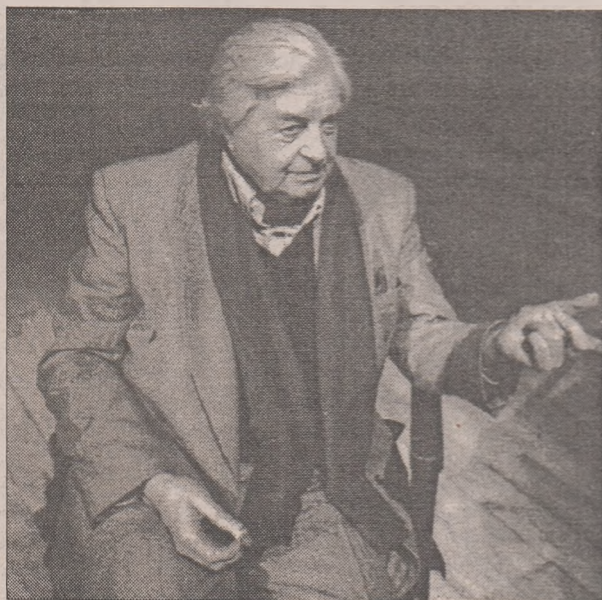
◆ Viața marelui pictor, născut în 1914 la Sankt-Petersburg și care s-a sinucis, aruncându-se pe fereastră, la Antibes, în 1955, în momentul în care geniul începuse să îi fie, în sfârșit, recunoscut - face subiectul cărții *Prințul fulgerat* de Laurent Greil-

samer, apărută la Ed. Fayard. În momentul nașterii lui Nicolas, tatăl său, dintr-o familie baltică de mari nobili, Staël-Holstein, era general și guvernator al fortăreței Petru și Pavel. Trei ani mai târziu, familia fuge din fața Revoluției, iar părinții mor în sărăcie în Polonia. Băiatul este crescut la Bruxelles, într-un internat pentru copiii rușilor emigrați și încă de foarte devreme știe că vrea să fie pictor. Urmindu-și cu obstinație vocația, Nicolas de Staël are de luptat cu o cruntă mizerie, cu ceilalți și cu sine însuși. Împreună cu soția sa Jeannine, ea însăși pictoriță, suferă de foame și de frig la Roma, Paris și Nisa, pînă cînd femeia se

stinge din cauza privațiunilor. Nicolas, supranumit Prințul din pricina originii sale, continua să picteze cu frenezie, distrugînd multe pinze care nu îl mulțumeau. "Nu pictezi ceea ce vezi sau crezi că vezi - scria el. Pictezi cu o mie de vibrații lovitura primită". Cînd lumea începe să-i descopere forța și originalitatea tablourilor, psihicul său atât de incercat cedează. Marea carieră postumă a ridicat numele său la o cotă similară maestrilor.

Legendarul Iuri Liubimov

◆ ...reinvie teatrul politic la Moscova. La 84 de ani, animatorul emblematic al Teatrului Taganka își reînnoadă dialogul cu publicul prin intermediul piesei *Marat-Sade* de Peter Weiss, considerată de el foarte actuală pentru ruși. Ipocrizia politicianilor, amestecul inextricabil de minciună și adevăr, revoluția glorificată și apoi blestemată, masacrul în numele unei idei, personaje care apar alternativ

ca monștri sau eroi - sînt cîteva din temele piesei cărora Liubimov le-a dat arzătoare accente contemporane. Considerat de critici cel mai bun spectacol al ultimului deceniu, *Marat-Sade* regizat de Liubimov face publicul moscovit, care și-a pierdut și ultimele iluzii politice, să reacționeze extraordinar, pe scenă fiind dezbătute chiar problemele care îl exasperează de atîta timp - scrie publicația "Sevodnia".

Anul Chopin

◆ Fiindcă la 17 octombrie se vor împlini 150 de ani de la moartea compozitorului, UNESCO a proclamat 1999 - Anul Internațional Chopin. Inaugurate printr-un concert solemn la Opera Mare din Varșovia, manifestările vor cuprinde, pe lîngă numeroase interpretări ale muzicii sale, cu cele mai repute orchestre și cei mai valoroși soliști, și expoziții, colocvii, festivaluri. Chopin va fi omagiat în mod special în țara sa natală, Polonia, unde în cadrul Festivalului ce-i poartă numele vor putea fi ascultați Victor Merjanov, Grigori Sokolov, Leslie Howard, Nelson Freire, iar festivalul tradițional al Radiodifuziunii poloneze, care va avea loc în mai, la Varșovia, va fi consacrat, de asemenea, autorului celebrelor nocturne, și va fi deschis de recitalul lui Hiroko Nakamura.

Clemens și Clinton

◆ "În sala supraaglomerată, au putut fi auzite discursurile viguroase ale Republicanilor și protestele furioase ale Democraților, deși chiar și ei credeau că Președintele făcuse o mare greșală și simțeau că se bat pentru o cauză pierdută. [...] El avea, în zimbetul care-i lumina fața și se ștergea imediat, un fel de disperare; pareă umilit. Cînd nu mai suridea, umbra unei anxietăți adînci îi invadea trasaturile, dar, cu toate că omul pareă obosit, uzat, cu toate că avea nevoie de un răgaz și puțină uitare, el rămînea Președintele Statelor Unite". Cînd credeți că au fost scrise frazele acestea? În 1868, în timpul procedurii de suspendare a președintelui (democrat) Andrew Johnson. Iar autorul lor este Mark Twain (în

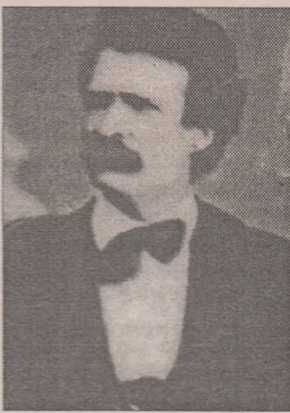

image) care afirma: "moravurile politice americane nu doar că ne alimentează risul, ci ne oferă un adevărat banchet". "The New York Times", care a dezgropat articolele de acum 131 de ani ale ziaristului Samuel L. Clemens, comentează desigur că nimic nu e nou sub soare.

Premiul Crystal

◆ Creat în 1995 de către Forumul Economic Mondial de la Davos pentru a recompensa artiști cunoscuți în toată lumea și în a căror operă se întîlnesc mai multe culturi, Premiul Crystal (cu o valoare substanțială, a fost atribuit în acest an scriitorilor Jorge Semprun și Paulo Coelho.

NICOLAI GUMILEV (1896-1921)

Marea Roșie

Te salut, Mare Roșie, ciorbă de
rechini,
Baie pentru negri, cazan de nisip!
Pe sfîncile tale, în loc de mușchi
umezi,
E calcar ce înflorește ca un cactus de
piatră.

Pe insulele tale din nisip încins,
Uitate de refluxul ce crește în cursul
noptii,
Mor monștrii mării în melancolie -
Caracatițe, tritoni și peștele-spadă.

De pe malul african sute de bărcute
Pomesc după perle care se află aici,
Și se silesc să-i alunge spre răsărit
Sute de feluci de pe malul arabic.

Dacă negrul este prins, îl duc în
lanturi
La piata de sclavi a Hodeidei,
Dar arabul nenorocit își găsește
salvarea
În valurile mării roșcate-murdare și
fierbinți.

Ca un dascăl printre copiii poznași
Trece uneori printre ei un vapor
oceanic
Și apa albă ca zăpada dăcotește
sub roată
Iar pe punte-s trandafiri roșii și
gheată.

Tu n-ai nici o putere față de el, lasă
să urle uraganul
Lasă ca valul să se ridice ca un
munte de cristal.
Căpitanul aprinde țigara și exclamă:
"Slavă Domnului, răcoare! E destulă
zăpușeală".

O zi întregă deasupra apei ca un
nor de libelule,
Zboară peștișori de aur,
Și bancuri de nisip în formă de
seceră
Par a fi niște flori verzi și roșii.

Aerul lucește parcă plin de foc,
Soarele ca pasărea măiastră privește
de sus;
- Mare, Mare Roșie, tu farmeci
ziua,
Iar noaptea ești cu adevărat
fermecătoare.

Ca norii albi plutesc vapoare,
Umbre negre de fete din basm apar
pe valuri,
Și constelații noi, străine, ca niște
topoare sau cruci,
Se aprind în grădinile tale cerești.

Și ca un foc de artificii
Strălucesc valurile tale fermecate,
Parcă ai vrea să-ți creezi stele proprii
Care să le întrecă pe cele cerești.

Și cînd la orizont apare luna,
Vîntul aduce parfumul pădurii,
Și suprafața ta ca o harpă eolică
Răsună de la Suez pînă la Bab-el-
Mandeb.

Pe malul abrupt apar elefanții
Ascultînd atent zgomotul mării,
Și adorînd reflexul lunii știrbite
Ei se apropie de apă, dar se tem de
rechini.

Și tu îți amintești că din toate mările
Tu singură ai împlinit porunca divină
Și ai rupt grămada de valuri
Ca să treacă Moise și Faraonul să
piară.

Madagascar

Îmi bătea inima, mă chinuia dorul
grozav,
Și o zi întregă am umblat într-un
chin
Visam noaptea că înot
Pe un fluviu mare, necunoscut.

Cu orice clipă tot mai larg și mai
larg
Și tot mai luminos devenea rîul
Eram într-o lume necunoscută
Și luntrea mea era așa de ușoară.

Pe o piatră albă idolul roșu
Mi-a povestit taina farmecului,
Idolul roșu, pe o piatră albă,
A strigat tare: - Madagascar!

În palanchine aurite,
În șaua minunat lucrată
Pe spatele larg de boi
Și pe caii ce nechează foarte tare.

Acolo unde cîntau și se mișcau
Așa de ușor mii de lebede
Ăpăreau oamenii unul după altul
În cete, cu fețe arse de soare.

Și cîntau cum mîna prințesei
O cerea un mire bătrîn,
Compuneau piese comice
Și îndată le jucau aici.

Și într-o uniformă bogată de husar
Îi privea cu bunăvoință
Un general devotat
Al reginei din Madagascar.

Printre ei erau tamatanii
Care semănau cu o grămadă de
pietre
Și mîncau cu poftă iarba grasă
Pe cîmpiile pline de aromă.

Și mă gîndeam eu de ce merg
înainte
De ce nu rămîn aici, de ce?
Oare nici aici n-am să cînt
Poemele mele cele mai bune?

Dar vocea mea n-a fost auzită,
Nimeni nu mi-a dat ajutor
Și pe arpile liliecilor
Se lăsă noaptea caldă în jur.

Cerul și pădurea s-au întunecat
Au amuțit lebedele în zăvoi
...Eu stăteam în patul meu
Ducînd dorul corăbiei mele.

Traducere din limba rusă de
Lidia Niculescu

Revista revistelor

Din adîncul hăului

În cel mai recent număr al revistei **TEAUA**, Rodica Baconski traduce o parte din corespondența purtată de soția lui B. undgianu, Geneviève, cu prietenul lor Jacques Maritain, și anume scrisorile schimbate între aprilie și noiembrie 1945, cînd cei doi,

lipsa unor informații certe, că mai sperau că Benjamin undgianu ar putea fi în viață. Document uman cutremurător despre iubire, suferință și credință, această corespondență poate mai mult decît vasta **literatură și cinematografie** a Holocaustului, ghidate de rețete artistice, nu poate lăsa pe cititorii ei netulburat. ❖ La sfîrșitul lui aprilie 1945, listele de prăvălițitorilor din lagăre care nu fuseseră comunicate, în scrisorile Genevièvei Fondane pe lângă Crucea Roșie și la organizațiile internaționale înmăseseră fără răspuns și ea îi împărtășea prietenului filosof, emis ambasador la Vatican,

o goasa cu privire la soarta soțului și a cumei sale, permanenta tensiune pe care nici un medic (era catolică practicantă și în cele din urmă se va călugări) nu reușea să o atenueze: "Sînt zile cînd trebuie să fac un efort mai sîmțitor. Îmi pare că Dumnezeu se ascunde, că lumina care mă susținea, care-mi dădea cîteodată și în suferință un soi de bucurie, s'întinecă [...] Doamne, nu pot decît să mă scut din adîncul hăului". Investigînd pe cont propriu printre supraviețuitorii de la Flossenbürg, ea se agăță de orice informație pentru a-și alimenta nădejdea, deși luciditatea o împiedică să-și facă mari iluzii și îi sporește suferința. Întîlnind un deportat care pretindea că-l văzuse pe soțul în martie 1945, balansul său se schimbă: "Nici unul dintre supraviețuitorii de la Flossenbürg pe care am reușit să-i văd nu a putut, pînă acum, să-mi spună nimic, nici măcar cel care afirmă că mi-a cunoscut soțul; din nefericire, n-a existat între noi nici un fel de intimitate (e un ins greoi gen mis-voiajor) și nu mi-a adus nimic de la soțul meu, nici un cuvînt, nici un gest semnifi-

ficativ, nici cel mai mic mesaj. Simpla evocare a imaginilor fizice a fost însă de-ajuns ca să-mi devină intolerabilă. N-am putut să scap de ea decît strigînd din nou spre Dumnezeu că doream să împart toate suferințele cu soțul meu. [...] Ce e mai rău e să-mi imaginez singurătatea morală îngrozitoare a sarmanului meu iubit în mijlocul afitor suferințe și umiliri. Îl aud cum strigă către mine. Nu-i cu puțință ca Dumnezeu să nu fi înțeles ofranda pe care i-am făcut-o în fiecare zi, a mea pentru el. Nu-i cu puțință ca această însingurare și tortură din lagăr să nu se fi transformat într-un dialog cu Dumnezeu. Sunt gata la orice numai să fi fost așa." În lupta dintre imaginile crude, odioase (care o asaltează din toate părțile și o fac să-și inchipuie martiriul soțului ei) și credință, Jacques Maritain susține cu afecțiune și inteligență partea credinței, fără de care femeia s-ar fi pierdut. Și el o încurajază să sperde, deși, cu fiecare lună

care trece, probabilitatea întoarcerii lui Benjamin e tot mai mică. Pînă cînd un martor cert, doctorul Lazăr Moscovici, spulbera și ultima speranță. La 19 octombrie 1945, Geneviève îi scrie ambasadorului de la Vatican: "Cel mai cumplit supliciu al saptăminilor din urma mi-a fost impus de incapacitatea cu care prietenii mei s-au străduit, cu cele mai bune intenții, să mă împiedice să-l întilnesc pe un medic tînăr reintors de la Auschwitz, care l-a cunoscut acolo foarte bine pe soțul meu vreme de trei luni și care e convins că a fost executat în camera de gazare la sfîrșitul lui septembrie 1944". În ciuda tuturor celor care încearcă să o menajeze, ea vrea să afle pînă la capăt insuportabilul adevăr și se întilnește cu tînărul, care îi povestește în amănunt ultimele luni ale soțului, gazat la 3 octombrie 1944. Relatarea Genevièvei către Maritain e de o simplitate împietrită: "soțul meu, sosit la Auschwitz la începutul lui iunie 1944 și care declarase că e scriitor, a fost din această cauză cu atît mai chinuit [...] Dar de o vitalitate morală și intelectuală pe care tînărul medic declară că nu a întilnit-o la nici o altă personalitate de acest fel la Auschwitz. [...] Afirmă că soțul meu îi îmbrăbăta. Seara, un mic grup se întrunea în jurul patului său, iar soțul meu era centrul iradiant [...] După o zi și o noapte de triere și retriere, soțul meu a rămas în ultima selecție, împreună cu alți 1000. Medicul l-a văzut de departe, drept, îmbarcat într-un camion. Camerele de gazare se aflau la Birkenau, la cîteva kilometri de Auschwitz. După mai multe ore, camioanele s-au întors cu hainele care au fost predate la dezinfecție." Văduva nu se lamentează, nu-și strigă durerea. Recitește poeme, caută prin manuscrise: "Soțul meu nu se confesă niciodată, nici chiar celor mai buni prieteni. Mărturisirile le caut acum în poemele lui, uimitoare prin premoniții, poemele care-mi prilejuiesc revelații după revelații...". Una dintre aceste tragice revelații, copiate de Geneviève Fondane sună așa: «Vă va fi dat să mergeți cu viscere deangoasă/ pînă pe tărîmurile istovirii - iar de se poate, mai departe chiar/Voi fi cu voi în mocirlă și amar/Voi fi în voi Cel nevăzută de nimeni.»

Scenarii și justificări

După eșecul de la Stoenești al ultimei mineriade, editorialistul **COTIDIANULUI**, Ion Cristoiu, a lansat un scenariu de presă din care se poate înțelege că Miron Cozma și-a

LA MICROSCOP

Microscopul și occeanul

DE CÎND s-a terminat mineriada nr. 6, disputele pe tema ei au încins lumea politică pînă la o temperatură primejdioasă. A încerca să cîștigi simpatii politice după un asemenea eveniment, indiferent din ce punct de vedere, poate aduce o victorie de moment, dar nu o izbîndă de durată. Mineriada încheiată la Stoenești l-a adus pe Miron Cozma în arest și - pentru prima dată - a fost stopată de forțele de ordine. Dar dacă privim lucrurile nu cu microscopul, ci mai de la distanță, în România, în interval de cîteva săptămîni, au existat două tentative ale reprezentanților unei anumite categorii profesionale de a da jos guvernul - cel puțin guvernul! - în plin proces de reformă. Cu alte cuvinte, în România situația e nesigură. Și, de la aceeași distanță, cînd între putere și opoziție se încinge duelul despre mineriadă e iarăși firesc să te întrebî dacă în România nu vor apărea și alte situații conflictuale de același tip. Iar cînd un singur guvern are la activ două mineriade, ce e mai important - că minierii n-au ajuns la București sau că în România există mișcări de refuz al reformei?

Cînd aceste mișcări violente devin sursă de dispute politice, iarăși e greu să-și inchipuie un observator de la distanță că România tocmai a izbutit să-și rezolve chestiunile care tîm de funcționarea statului de drept, cum afirmă o mare parte a comentatorilor politici de la noi.

Cu o reformă făcută șerpuitor, din motive care, și ele, pot scăpa observatorului de la distanță, care contabilizează această șerpuire și marile conflicte între putere și opoziție pe această temă, ce e mai de crezut? Că în România guvernul face totuși reformă sau că guvernul nu se bucura de sprijinul politic necesar pentru a lua măsurile pe care și le-a propus?

Iar cînd un asemenea observator de la distanță e o agenție de rating serioasă, care nu-și poate permite să se joace cu

interesele clienților ei, care plătesc pentru a li se spune ce riscă dacă vor să facă afaceri în România, evident că respectiva agenție nu-și va juca propria ei reputație mizînd pe România, ci va porni de la fapte palpabile.

Așa că nu e de mirare că riscul de țară al României a mai încasat o lovitură de la o agenție improprie de rating. Dar, dacă ne întoarcem la o privire microscopică asupra întregii situații, ea e și mai labilă decît nota proastă dată de o agenție de rating.

Într-un moment în care România are probleme mult mai grave decît palmarele mineriadele de dată recentă și cînd există riscul ca din duelurile post-mineriade să nu mai conteze cine cîștigă și cine pierde, întrebarea e nu de ce, chipurile, e persecutată țara noastră de observatori străini, cum ar fi, de pildă, o agenție de rating, ci din ce motiv în lumea politică nu e luat în calcul faptul, că propriile ei dispute pot avea aceleași efecte ca o mineriadă. Și aici nu e vorba numai de disputele dintre opoziție și putere, ci și de scandalurile periodice care se produc în interiorul puterii. Scandaluri sau certuri între partidele din coaliție sau mișcări scizioniste care au loc acum în interiorul partidelor de guvernămînt. Ele pot fi analizate fiecare în parte, aici, pentru a vedea cum stau lucrurile de la un caz la altul. Dar acest microscopism analitic nu schimbă faptul că partidele de la putere au relații de criză între ele și în lăuntrul lor. Or, această instabilitate, care poate fi, pentru un cunoscător, un simplu simptom de balcanism politic, rezolvabil în cele din urmă, poate fi privită de un observator care nu poate lua acest simptom drept un șperaciu al crizelor politice de tot felul, ca o situație primejdioasă pentru stabilitatea guvernului și, în final, a României.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" la adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, P.O. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a contului în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pitra, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediție. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 39.000 lei; 6 luni - 78.000 lei; 1 an - 156.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
C&R Graphic S.A.

24 pag - 3.000 lei
La redacție: 2.000 lei

Cronicar